

NÄKÖKULMIA SEKSUAALIRIKOSTUTKIMUS- PAKKAUKSEN NÄYTTÖARVOON TUTKINNASSA JA OIKEUDESSA

Katarina Ekblom

9/2017

Tiivistelmä

Tekijä Katarina Ekblom	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike AMK20152A	
Julkaisun nimi Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkauksen näyttöarvoon tutkinnassa ja oikeudessa	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Heli Jalander ja Kari Laari	Opinnäytetyön muoto Kvalitatiivinen tutkimus	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Seksuaalirikoksiin liittyviä näytteenottoja varten on olemassa poliisin ja Rikosteknisen laboratorion käyttämä seksuaalirikostutkimuspaketti eli SERI-pakkaus. Opinnäytetyössä selvitettiin, mikä näyttöarvo on SERI-näytteillä rikosprosessissa. Seksuaalirikoksen tultua ilmi, asianomistaja ja mahdollinen uhri viedään lääkäriin näytteenotolle, jos rikoksesta on alle seitsemän vuorokautta. Lääkärin tarkoitus on ottaa näytteet SERI-pakkauksen ohjeiden mukaisesti. Näytteet kulkevat tämän jälkeen poliisille. Poliisin tehtävä on lähettää tutkittavat näytteet Rikostekniseen laboratorioon tutkittavaksi. Esitutkimamateriaaliin liitetään osaksi tutkimustulokset, jos niillä on painoarvoa näytön arvioinnin kannalta. Lopulta syyttäjää käyttää esitutkimamateriaalia hyväksi oikeusprosessissa.</p> <p>Opinnäytetyöhön tehtiin kaksi osiota. Siinä on toiminnallinen osuus, jossa tietoperustaa opinnäytetyöhön kerättiin eri tilastoista. Tilastoilla havainnollistettiin sitä, miten paljon seksuaalirikoksia ilmenee vuosittain ja kuinka vain murto-osa siitä päättyy oikeuteen asti. Toisena tutkimusmenetelmänä oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka tehtiin haastattelemalla rikoskemistiä, poliisin teknistä tutkijaa sekä kahta syyttäjää. Haastatteluiden avulla saatiin empiiristä näkemystä SERI-pakkauksesta ja sen näyttöarvosta niin tutkinnan kuin oikeuden osalta.</p> <p>Opinnäytetyössä selvitettiin seksuaalirikoksissa tutkittavien näytteiden kulkua koko rikosprosessin aikana ja tutkittiin mahdollisia ongelmakohtia. Haastatteluissa ilmeni, että SERI-pakkausta pidetään tärkeänä osana rikosprosessia. Tutkinnassa SERI-pakkauksella on tutkintaa ohjaava tai rajaava vaikutus. Näyttöarvoa pidettiin merkittävänä, kun epäilty kiistää rikoksen. Suurimmaksi ongelmaksi ilmeni se, että rikos ilmenee liian myöhään, jolloin SERI-näytteitä ei voida enää ottaa. Tällöin näyttöä rikokseen kerätään esimerkiksi henkilötodisteluiden kautta.</p>		
Sivumäärä 45+10	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
Avainsanat Seksuaalirikokset, todistelu, rikosprosessi, tutkinta		

SISÄLLYS

LYHENTEET

1. JOHDANTO	3
2. KIRJALLISUUSKATSAUS	7
2.1. Yleistä seksuaalirikostutkinnassa.....	7
2.2. Yleisimpiä seksuaalirikoksia.....	9
2.2.1. Määritelmät	9
2.2.2. Raiskaus	10
2.2.3. Törkeä raiskaus	11
2.2.3. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	12
2.2.4. Seksuaalinen hyväksikäyttö	12
2.2.5. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	13
2.2.6. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	14
2.3. Rikosprosessi	14
2.4. Todistelu.....	15
2.5. SERI-pakkaus ja -tutkimukset	16
2.6. Esimerkkitapaus: Ennakkopäätös KKO:2013:96.....	19
3. TUTKIMUS.....	21
3.1. Metodi	21
3.2. Tilastot	21
3.3. Haastattelut.....	22
4. TUTKIMUSTULOS	24
4.1. Tilastot	24
4.1.1. DNA-tilastot.....	24
4.1.2. Tilastoja seksuaalirikoksista	26
4.1.3. Tuomitut ja rangaistuksen saaneet	28
4.2. Haastattelut.....	30
4.2.1. SERI-pakkauksen tarkoitus ja muutokset	30
4.2.4. Millaisena SERI-pakkaus koetaan ja mitä muutoksia siihen voisi tehdä.....	31
4.2.3. SERI-näytteiden näyttöarvo tutkinnassa	32
4.2.4. Miksi ja mihin seksuaalirikostapaus saattaa kaatua	33
4.2.5. SERI-näytteiden näyttöarvo oikeudessa	34

4.2.6. Miten saada paras näyttö seksuaalirikokseen.....	35
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	36
6. POHDINTA	40
LÄHTEET	43
LIITTEET	

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Keskusrikospoliisiin tulleet seksuaalirikoksien tutkimuspyynnöt (kpl)	24
Taulukko 2. Rikostekniseen laboratorioon tulleet seksuaalirikosten tutkimuspyynnöt.....	25
Taulukko 3. Pakkokeinotilasto henkilönkatsastuksesta ja DNA-näytteistä.....	26
Taulukko 4. Viranomaisten tietoon tulleet rikokset vuosina 2013-2016.....	26
Taulukko 5. Poliisille ilmoitettujen ja selvitettyjen seksuaalirikosten määrä.....	27
Taulukko 6. Syyttäjälle ilmoitetut seksuaalirikokset vuosina 2013-2016.	28
Taulukko 7. Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (Lähde: Tilastokeskus).	28
Taulukko 8. Oikeudessa tuomittujen määrä (Lähde: Tilastokeskus).	29
Taulukko 9. Hylättyjä syytteitä yhteensä (Lähde: Tilastokeskus).	29

LYHENTEET

THL – Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

RTL – Rikostekninen laboratorio

KRP – Keskusrikospoliisi

RL – Rikoslaki

PKL - Pakkokeinolaki

SERI-pakkaus – Seksuaalirikostutkimuspakkaus

DNA – Deoksiribonukleiinihappo

POLAMK – Poliisiammattikorkeakoulu

PolStat – Poliisin tulostietojärjestelmä

KKO – Korkein oikeus

ROL - Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1. JOHDANTO

Tämä työ on laadittu Poliisiammattikorkeakoulun AMK-opinnäytetyöksi, jonka tavoitteena on selvittää seksuaalirikosten näytteiden näyttöarvoa niin tutkinnassa kuin oikeudessa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää seksuaalirikoksissa tutkittavien näytteiden kulkua koko rikosprosessin aikana ja tutkia mahdollisia ongelmakohtia sekä kehittää niitä. Tutkimuksen kohteena on seksuaalirikostutkinnan näytteiden näyttöarvo esitutkinnassa ja oikeudessa.

Kiinnostus aiheesta opinnäytetyöksi tuli opintojen puolesta välissä. Aihetta ehdotettiin alun perin Rikosteknisestä laboratorion eli RTL-yksiköstä. Seksuaalirikoksista löytyy kirjallisuutta monesta eri näkökulmasta ja aiheesta on tehty tutkimuksia. Tieteelliset tutkimukset ovat selvittäneet muun muassa tekijän ja uhrin välistä suhdetta, oikeusprosessia tai tapahtumaketjua (Hiltunen, 2010, 5). Kuitenkin seksuaalirikostutkinnan näytteiden näyttöarvosta on hyvin vähän aikaisempia suomalaisia tutkimuksia. Opinnäytetyön tarkoitus on tutkia, miten seksuaalirikospakkaus koetaan ja miten sitä voisi kehittää. Työ on tehty palvelemaan RTL-yksikköä, poliiseja sekä terveydenhuollon ammattilaisia. Opinnäytetyöhön on käytetty julkisia lähteitä ja haastattelut on tehty niin, ettei niissä puhuta salassa pidettävistä asioista.

Kirjallisuuskatsauksessa on selvitetty seuraavat seksuaalirikokset tunnusmerkistöineen: raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Lisäksi kirjallisuuskatsauksessa käsitteet rikosprosessi ja todistelu avataan paremmin omilla kappaleillaan. Todistelun tarkoituksena on käydä läpi tapahtuman tosiseikat ja saada sen pohjalta näyttöä rikokseen. Myös SERI-pakkaus ohjeineen ja sen avulla tehtävä tutkimus käytäntöineen käydään läpi kirjallisuuskatsauksessa. Somaattisen tutkimuksen hoitaa lääkäri, mutta poliisi on vastuussa siitä, että kaikki tarvittavat toimenpiteet tehdään tutkittavalle ja kaikki tarvittavat näytteet otetaan.

Osassa seksuaalirikoksissa tunnusmerkistöön kuuluu väkivalta. Harvalta seksuaalirikoksen uhrilta löydetään näkyviä fyysisiä vammoja tai löydöksiä. Tähän vaikuttaa niin rikos tekona kuin näytteiden taltiointi ja aika, jolloin taltiointi on tehty (Joki-Erkkilä, 2015). Joissain tapauksissa rikos ilmenee kuukausi myöhemmin tapahtuneesta, jolloin näytteitä on

käytännössä mahdotonta saada fyysisesti. Tässä työssä tutkimuksen kohteena on, miten seksuaalirikostutkinnan näytteet koetaan eri rikosprosessin vaiheessa. Oleellisena seksuaalirikostutkinnan näytteiden osalta on ajoitus, jotta uhrilta ja mahdollisesti epäillyltä saadaan taltioitua näytteitä.

Pääasiassa opinnäytetyössä on kaksi osiota. Ensimmäinen osio perehtyy tilastoihin. Niiden avulla voidaan havainnollistaa näyttöarvoa tutkinnan osalta. Tilastoilla myös tarkastellaan sitä, miten paljon seksuaalirikoksia ilmenee vuosittain ja kuinka vain murto-osa siitä päätyy oikeuteen asti. Tarkastelun kohteena on ensin Rikostekniseen laboratorioon saapuneiden tutkimuspyyntöjen määrä. Tilastot tutkimuspyyntöjen määrästä on saatu Keskusrikospoliisin Rikosteknisestä laboratoriosta. Tutkimuspyyntöjen lukumääriä verrataan siihen, kuinka paljon ylipäättään seksuaalirikoksia ilmenee vuosittain ja kuinka paljon niistä etenee syyttäjälle asti. Viimeisenä tarkastellaan sitä, kuinka monesta tapauksesta on tullut rangaistus tekijälle tai kuinka moni syytteistä on hylätty.

Toinen osio koostuu haastatteluista. Haastatteluiden tarkoitus on selvittää eri alojen asiantuntijoiden lausuntojen perusteella, miten seksuaalirikostutkinnan näytteet ja SERI-pakkaus koetaan ja onko niissä jotain parannettavaa. Opinnäytetyössä haastatellaan poliisista teknistä tutkijaa sekä Keskusrikospoliisin osastoon kuuluvasta Rikosteknisestä laboratoriosta rikoskemistiä. Seksuaalirikoksia tutkittaessa tehdään tiivistä yhteistyötä myös syyttäjän kanssa. Työhön on haastateltu kahta syyttäjää, jotta saadaan oikeuden näkökulma SERI-näytteiden näyttöarvosta. Haastatteluja on opinnäytetyössä yhteensä neljä kappaletta ja haastattelut on purettu tutkimustuloksissa teemoittain eri osiin. Teemoina on muun muassa se, miten SERI-näytteet koetaan osana rikosprosessia ja mihin epäilty rikosjuttu voi kaatua. Haastatteluilla pyrittiin selvittämään, mitä näytteille tapahtuu, kun ne on otettu ja ne lähetetään tutkittavaksi. Lisäksi tarkastellaan SERI-pakkausta, pakkauksen muutoksia sekä mahdollisia kehityskohteita. SERI-pakkauksen muutokset on kirjattu tutkimustuloksiin osana haastattelua. Uusin päivitys SERI-pakkaukseen on tehty vuonna 2017 ja se otetaan syyskuussa 2017 käyttöön.

Esitutkinnassa lääkärintutkimuksissa uhrin ja mahdollisen epäillyn näytteet lähetetään poliisin toimesta Rikostekniseen laboratorioon tutkittavaksi (Terveiden ja hyvinvointilaitoksen rapotti, 2014). Opinnäytetyössä tarkastellaan, voiko näytteidenotossa jokin mennä vikaan tai miksei tiettyjä näytteitä voi hyödyntää. Tarkastelun kohteena on

SERI-näytteiden näyttöarvoa oikeudessa. Näyttöarvoa tapausten kautta opinnäytetyöhön oli hankala saada, sillä seksuaalirikokset sisältävät usein jo esitutkintavaiheessa salassa pidettävää materiaalia. Lisäksi niiden oikeusistunnot ovat salaisia. Rikosprosessi on kokonaisuudessaan salassa pidettävää, koska sillä halutaan suojata niin epäillyn kuin asianomistajan oikeusturvaa. Lisäksi käsiteltävä rikosasia voi sisältää arkaluontoista yksityiselämään liittyviä seikkoja tai asiakirjoja uhrin tiedoista (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 24 § mom. 26, 21.5.1999/621, luettu 21.4.2017). Näyttöarvoa oikeuden osalta on pyritty saamaan haastatteleamalla asiantuntevia syyttäjiä, jotka osaavat kertoa omilla näkemyksillään seksuaalirikosten näyttöarvosta oikeuskäsittelyssä.

Kirjallisuuskatsauksessa Korkeimman oikeuden päätös toimii esimerkkitapauksena siinä, mikä merkitys SERI-näytteillä on. Osassa seksuaalirikostapauksissa näytteillä on ollut merkitys tuomiossa ja osassa ei. Näyttöarvon tulkinta on tapauskohtaista jokaisessa rikoksessa, mutta syyttäjien haastattelujen avulla on tarkoitus selvittää heidän näkemys siitä, mikä arvo on ollut näytteillä vai onko sitä ollut ollenkaan.

Seksuaalirikoksia on säädelty rikoslain 20 luvussa. Kokonaisuudessaan seksuaalirikoksia koskeva lainsäädäntö 563/2004 uudistettiin vuonna 1999 (Ojala, 2014, 2). Tämän jälkeen rikoslain 20 lukua koskeva lainsäädäntö on ollut useasti uudistuksen kohteena. Viimeisin uudistus on tehty vuonna 2014, jolloin muun muassa seksuaalirikosten rangaistuksia tiukennettiin. Opinnäytetyössä tarkastelun kohteena kirjallisuuskatsauksessa ovat yleisimmät seksuaalirikokset. Näistä rikoksista on koottu tilasto vuosilta 2013-2016. Tilaston tarkoituksena on tarkastella sitä, miten edellä mainittujen rikosten määrä on muuttunut vuosien aikana. Tilastot rikosten määristä on kerätty poliisin tulostietojärjestelmästä PolStatista. PolStatia ylläpitää poliisihallitus. PolStat -järjestelmä sisältää tilastoja ja raportteja poliisin toiminnasta (polamk.fi, luettu 21.4.2017). Tilastoja tarkastellessa vuosittaisissa rikosten lukumäärissä on muutoksia johtuen siitä, että seksuaalirikoslainsäädäntö ja tilastointitavat muuttuvat jatkuvasti.

Seksuaalirikosten lukumäärää vuosina 2013-2016 verrataan Rikosteknisestä laboratorista saatuun tilastoon tutkittavista näytteistä. Vertaus kertoo, kuinka monta uhria tai epäiltyä on tutkittu somaattisesti. Kolmantena tarkastelun kohteena on syytettyjen, tuomittujen sekä rangaistusten määrä seksuaalirikoksissa. Näiden tilastojen määrät on saatu Tilastokeskuksesta. Tilastokeskuksen tehtävänä on tuottaa valtiolle tilastointia yhdessä

muiden viranomaisten kanssa. Tilastokeskuksesta on otettu tarkasteluun vuosien 2012-2015 seksuaalirikoksissa syytettyjen, tuomittujen ja rangaistuksista saatu määrä. Seksuaalirikoksiin liittyvät tilastot ovat luotettavia faktoja, joten niistä saa hyvän pohjan tilastolliseen näkökulmaan. Tilastoissa tarkastelun kohteena ovat ne rikokset, joita tutkitaan eniten Rikosteknisessä laboratoriossa.

2. KIRJALLISUUSKATSAUS

2.1. Yleistä seksuaalirikostutkinnassa

Tutkimuksia seksuaalirikoksista löytyy paljon ja aihetta on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta esimerkiksi uhrin tai poliisin kannalta. Lisäksi lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista löytyy kirjallisuutta ja siitä on tehty joitakin päättöitä. Sen sijaan tutkimuksia tai opinnäytteitä seksuaalirikosten näytteistä ja niiden näyttöarvosta on tehty hyvin vähän suomeksi. Pääasiassa aikaisemmat opinnäytetyöt ovat keskittyneet rikoslain 20 lukuun ja sen muutoksiin. Suurimpana ongelmana on aiheen salassa pidettävyys, minkä vuoksi seksuaalirikostutkinnan näytteistä on haastavaa tehdä tutkimuksia tehtyä.

Seksuaalirikostutkinnan näytteistä on tehty tutkimus väitöskirjana vuonna 2015. Väitöskirjan on kirjoittanut *Minna Joki-Erkkilä*, aiheena *Child sexual abuse (2015)*. Väitöskirjassa on tutkittu lapsiin kohdistuneita hyväksikäyttöjä sekä somaattisten lääkärilausuntojen johtopäätöksiä osana rikosoikeudellista prosessia. Joki-Erkkilä oli tutkinut väitöskirjassa lapsiin kohdistuneiden hyväksikäyttörikosten lisäksi myös eri taltiointimenetelmiä käyttäen kliinisiä oikeuslääketieteellisiä näyttöjä. Joki-Erkkilän väitöskirjassa yhtenä tutkimuksen kohteena oli kliinisten seksuaalirikosnäytteen taltiointimenetelmä, jossa naiselta otettiin pumpulitikkunäytteitä ja kohdunkaulan harjanäytteitä vapaaehtoisen yhdynnän jälkeen. Näytteitä verrattiin miehen siittiöihin ja deoksiribonukleiinihappoon eli DNA:han, minkä jälkeen voitiin todeta mahdollisia yhdynnän merkkejä. Tutkimustuloksen perusteella on oleellista ottaa näytteet mahdollisimman pian mahdollisen rikoksen ilmenemisen jälkeen. Aineiden toteaminen näytteistä vaikeutuu jo kolmen päivän kuluessa uhrilta. 144 tunnin eli kuuden päivän jälkeen näytteet olivat negatiivisia, jolloin ei enää voitu havaita toista toisen henkilön DNA:ta näytteistä (Joki-Erkkilä, 2015, 55-56). Tutkimusten perusteella ongelmaksi seksuaalirikostutkinnan näytteidenoton kannalta muodostuu se, että rikos ilmenee liian myöhään.

Poliisihallituksen laatimassa ohjeessa *Lapsi asianomistajana ja todistajana poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa* (Säädös 2020/2013/5071, 28.11.2013, luettu 17.8.2017) käsitellään omassa kohdassa viisi (5) *Esitutkinnassa tehtävät tekniset ja somaattiset tutkimukset*. Kohta käsittelee lapsille ja nuorille tehtäviä somaattisia

tutkimuksia. Ohjeen mukaan lasten ja nuorten somaattiset tutkimukset tulee tehdä mahdollisimman nopeasti epäillyn teon jälkeen, jotta voidaan todeta mahdollista kertomusta tukevia vammoja tai muita löydöksiä esimerkiksi DNA:ta. Ohjeessa lasten kohdalla somaattiset tutkimukset tulee tehdä sairaanhoidon päivystyksessä, jos epäilystä teosta on kulunut alle kolme vuorokautta. Tällöin voidaan kerätä esimerkiksi seksuaalirikosnäytteitä. Jos epäilystä teosta on kulunut alle kaksi viikkoa, pitää mahdolliset vammat dokumentoida. Nuorilla seksuaalirikosnäytteitä voidaan pyytää viikon ajan oletetusta seksuaalirikoksesta. Poliisin valtakunnallinen ohje tukee Joki-Erkkilän väitöstä, jossa todetaan, että näytteistä aineen toteaminen voidaan todeta helpommin alle kolmen vuorokauden aikana. Seitsemän vuorokauden jälkeen näytteistä toisen henkilön DNA:n löytyminen on jo haastavaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt vuonna 2014 raportin *Oikeuslääketieteellinen näytteenotto Suomessa*. Raporttiin on kirjattu oikeuslääketieteellisten näytteenottojen nykytilanne sekä näytteenotto-ohjeet esimerkiksi liikennejuopumus- ja päihdetutkimuksiin sekä seksuaalirikosten näytteidenottoon. Raportti on tehty palvelemaan terveydenhuollon ammattilaisia, mutta siinä on myös muille tahoille kattavasti tietoa.

Lääkäri hoitaa oikeustieteelliset tutkimukset, mutta poliisin tehtävänä on valvoa, että tarvittavat näytteet otetaan. Näytteenotossa apuna toimii seksuaalirikostutkimuspakkaus eli SERI-pakkaus, jossa on ohjeet sekä poliisille että lääkärille. Näytteenoton on oltava aukoton. Rikostekninen laboratorio ei tutki näytteitä, jos näytteenottoketju ei ole kunnossa (THL raportti, 2014, 37). Laboratorion tutkimustulokset pyrkivät oikeellisuuteen, että ne ovat luotettavia. Tämän vuoksi näytteet tulee olla oikein pakattu ja taltioijan tulee tietää, millä tavoin näytteet taltioidaan.

Opinnäytetyössä *Poliisien ja sairaanhoitajien kokemuksia seksuaalirikostutkimuksen alkutoimista Lappeenrannassa* (Ruhanen, 2017, s. 19) sen sijaan ilmeni, että haastateltavana olleet sairaanhoitajat eivät olleet saaneet minkäänlaista koulutusta seksuaalirikostutkimuspakkauksen käyttöön. Teemahaastatteluiden perusteella sairaanhoitajat kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta SERI-pakkauksen tutkimuksen kulkuun ja näytteiden taltioimiseen. Ruhasen opinnäytetyössä ilmeni myös, että Lappeenrannassa päivystää pääsääntöisesti niin kutsuttu keikkalääkäri, jolla ei välttämättä ole enempää tietoa SERI-tutkimuksista kuin sairaanhoitajilla. Opinnäytetyöhön oli haastateltu myös

poliiseja. Kenttäpartiossa olevat poliisit toivoivat haastatteluissa koulutusta seksuaalirikostutkimuksiin muun muassa alkutoimenpiteistä tapahtumapaikalla tai SERI-tutkimuksista ja sen sisällöstä. Ruhasen opinnäytetyö havainnollistaa hyvin, että SERI-pakkauksesta ei anneta selkeää koulutusta opintojen vaiheessa sairaanhoitopiirissä. Myös poliisit kaipaisivat lisäkoulutusta seksuaalirikoksiin liittyvistä asioista.

2.2. Yleisimpiä seksuaalirikoksia

Seksuaalirikoksista säädellään rikoslain 20 luvussa. Seksuaalirikossääntely pohjautuu jo vuoden 1898 rikoslakiin, jolloin luku käsitteli pääasiassa avioliiton ulkopuolista seksuaalielämää kiellettyinä. Vuoden 1898 jälkeen seksuaalirikoslakiin on tullut muutoksia ja sitä on uudistettu useita kertoja. Viimeisin kokonaisvaltainen uudistus tapahtui vuonna 1999. Uudistuksessa seksuaalinen itsemääräämisoikeus muodosti keskeisen oikeushyvän (Frände, 2014). Syyskuussa 2014 seksuaalirikoksista annettavia rangaistuksia kiristettiin (Finlex.fi, 3.9.2014, luettu 27.7.2017). Muutoksen myötä raiskauksen määritelmä laajeni. Lisäksi kaikki aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset seksuaalista ahdistelua lukuun ottamatta tulivat virallisen syytteen alaisiksi. Virallisen syytteen alaiset rikokset tarkoittavat, että poliisi voi tutkia ja syyttää syyttää tutkituista rikoksista, vaikka asianomistaja ei vaatisi rikosta (Poliisi.fi, luettu 27.7.2017).

Seksuaalirikokset ovat keskeisesti yhteydessä moraaliin. Tämä tarkoittaa sitä, että rikos pitää suhteuttaa aikaan, kulttuuriin ja uskonnollisiin käsityksiin. Moraali ei kuitenkaan vaikuta seksuaalirikoksen rangaistavuuteen (Frände, 2014). Seksuaalirikosten ilmeneminen voi olla haastavaa, koska tapahtuma voi olla hyvin arkaluontoinen asia asianomistajalle. Uhri voi pitää tapahtumaa esimerkiksi nolona ja traumatisoivana, minkä vuoksi rikoksesta halutaan vaieta.

2.2.1. Määritelmät

10 § (27.6.2014/509)

Määritelmät

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Keskeisimpiä käsitteitä RL 20 luvussa on sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko. Lainsäätäjällä on määritellyt käsitteet luvun 10§:ssä, koska ne esiintyvät lukujen tunnusmerkistöissä. Sukupuoliyhteys edellyttää tunkeutumista. Jos sukupuolielimet koskettavat toisiaan, ei kyseessä ole sukupuoliyhteys. Tunkeutumisen tulee olla seksuaalinen eli se edellyttää, että tunkeutuminen tapahtuu joko sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen. Tunkeutuminen voi tapahtua myös esineellä. Seksuaalisessa teossa yleisesti tarkoitetaan sitä, että tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Käsitys seksuaalisesta teosta vaihtelee muun muassa iän, kulttuurin ja eri yhteiskuntien mukaan.

Rikoslain 20 luvun rikokset voidaan jakaa pakottamisrikoksiin, hyväksikäyttörikoksiin ja taloudellisiin hyväksikäyttörikoksiin. Pakottamisrikoksiin voidaan lukea raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Hyväksikäyttörikoksiin voidaan lukea esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö sekä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lakipykälässä on määritelty alaikäraja, joka on 16 vuotta. Alle 16-vuotiasta nuoremman henkilön kanssa ei saa olla seksuaalisessa kanssakäymisessä, koska on ajateltu, ettei alaikäraja nuoremmat pysty täysin itse käyttämään seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.

2.2.2. Raiskaus

1 § (27.6.2014/509)

Raiskaus

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikosentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1

momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.

Raiskaukseen syyllistyy se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Pakottaminen tapahtuu käyttämällä henkilöön väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa. Uhkaus tarkoittaa sitä, että uhri joutuu alistumaan vastentahtoisesti sukupuoliyhteyteen kuin uhkauksen toteutumiseen. Tämän lisäksi raiskauksen tunnusmerkistö edellyttää, että tekijä on sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa. Rangaistus teosta on vähintään yksi ja enintään kuusi vuotta.

2.2.3. Törkeä raiskaus

2 § (27.6.2014/509)

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,*
 - 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,*
 - 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi,*
 - 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai*
 - 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla*
- ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.*

Yritys on rangaistava.

Törkeän raiskauksen pohjana tulee olla raiskaus. Tämän lisäksi vähintään yhden lakipykälässä olevasta viidestä edellytyksestä tulee täytyä. Rikoksen tulee olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeässä raiskauksessa uhrille aiheutetaan ylimääräistä vahingoittamista tai nöyryyttämistä. Vuonna 2014 törkeään raiskaukseen tuli lisäys (509/2014) kolmanteen momenttiin; jos raiskaus kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön, on teko tunnusmerkistöltään törkeä.

2.2.3. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

4 § (24.7.1998/563)

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. (13.5.2011/495)

Yritys on rangaistava.

Rikoksen tunnusmerkistöön kuuluu se, että toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukataan. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon ei edellytä sukupuoliyhdyntää, toisin kuin raiskauksessa. Kyseessä tulee kuitenkin olla pakottamiskeino, jotta rikos täyttyy. Pakottamisella tarkoitetaan uhkailua tai väkivallan käyttöä ja rikoksen uhrin tulee alistua teon kohteeksi pakotettuna.

2.2.4. Seksuaalinen hyväksikäyttö

5 § (24.7.1998/563)

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi

1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,

2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä,

3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden,

vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai (27.6.2014/509)

4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä,

on tuomittava seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

2 momentti on kumottu L:lla 13.5.2011/495.

Yritys on rangaistava.

Seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijä käyttää hyväksi omaa asemaansa. Ensimmäisessä ja toisessa momentissa uhrin tulee olla kuusitoista vuotta täyttänyt mutta alle 18-vuotias. Tekijän asema tulee olla vahvempi kuin uhrin, eli jokin 20:5 § 1-4 mainituista kohdista. Esimerkiksi koulussa opettaja voi käyttää asemaansa hyväksi niin, että oppilas saa parempia arvosanoja. Jos asemaa ei ole hyväksikäytetty, ei rikoksen tunnusmerkistö täyty. Rikoksen tunnusmerkistöön kuuluu myös sukupuoliyhteyden taivuttaminen. Jos aloite on tapahtunut alemmassa asemassa olevalta, ei tällöin myöskään rikos toteudu.

2.2.5.Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

6 § (20.5.2011/540)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Yritys on rangaistava.

Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä uhrin tulee olla alle suojaikärajan. Lähtökohtaisesti RL 20:6:1 tunnusmerkistö täyttyy, jos alle kuusitoista vuotta täyttäneelle tehdään seksuaalinen teko, esimerkiksi koskettamalla, ja se on omiaan vahingoittamaan lapsen

kehitystä. Seksuaalisessa teossa merkittävää on lapsen ikä ja kehittyneisyys sekä seksuaalisen teon laatu. Alle 16-vuotiaat kehittyvät eri aikaan, joten on tarkasteltava jokaista tapausta yksityiskohtaisesti.

2.2.6. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

7 § (20.5.2011/540)

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos

1) tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa taikka

2) lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä

a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa,

b) rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai

c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi,

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Jos tekijä on sukupuoliyhteydessä alle kuusitoista vuotta täyttäneen henkilön kanssa, on kyseessä törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tulee olla kuitenkin kokonaisuutena arvostellen törkeä. Jos se ei toteudu menetellään perustunnusmerkistön, eli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, mukaan.

2.3. Rikosprosessi

Rikosprosessin tarkoitus on selvittää, onko tapahtunut rikos ja kuka on vastuussa rikoksesta. Lisäksi sen tehtävänä on pitää huolta rikosvastuun toteutumisesta sekä epäillyn oikeusturvan toteutumisesta. Rikosprosessiin kuuluu esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti sekä rangaistuksen täytäntöönpano. Rikosprosessi käynnistyy, kun poliisi saa tiedon mahdollisesta rikoksesta. Poliisin tehtävänä on toimittaa mahdollinen esitutkinta esitutkintalain (ETL 2:1) perusteella ja selvittää epäilty rikos asian laadun edellyttämällä tavalla. Poliisin tutkintatyötä säätelee muun muassa esitutkintalaki. Esitutkinnan

valmistuttua kerätty esitutkimateriaali etenee syyteharkintaan syyttäjälle. Syyttäjän tehtävä on ratkaista, nostetaanko syyte rikoksesta vai ei (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, ROL 1:2 §, luettu 28.3.2017). Jos syyte päätetään nostaa, etenee asian käsittely tuomioistuimeen. Oikeudenkäynnissä tuomioistuin päättää mahdollisesta tuomiosta.

Seksuaalirikoksissa poliisi tekee syyttäjän kanssa tiivistä yhteistyötä. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai se lopetetaan, jos on selvää, ettei syytettä tulisi nostamaan (ETL 3:10 §). Esitutkinta voidaan myös lopettaa, jos ilmenee, ettei rikosta ole tapahtunut (ETL 10:2 §). Tällöin esitutkinta voidaan päättää ilman, että asia menee syyttäjän käsiteltäväksi. Esitutkinnan päättymisestä ilmoitetaan asianosaisille. Esitutkintayhteistyö poliisin ja syyttäjän välillä on tärkeää, koska poliisin on tarkoitus selvittää mahdollinen rikos ja lisäksi toimia mukana syyteharkinnan ja rikosprosessin valmistelussa. Syyttäjällä on vastuu siitä, että esitutkinta kelpaa syyteharkinnan perustaksi ja että syyteharkinnan jälkeen oikeudenkäynti etenee keskitetysti (Ellonen, 2013, luettu 22.6.2017).

2.4. Todistelu

Todistelulla on merkittävä ja välttämätön tarkoitus osana oikeudenkäyntiä. Todistelun avulla pyritään ratkaisemaan jonkin menneen tapahtumaan liittyvä riittävyys, jolle oikeudenkäynnissä annetaan oikeudellinen luonnehdinta (Pölonen-Tapanila, 2015, s. 25). Todistelulla pyritään selvittämään tapahtuman tosiseikat. Syyttäjä ei saa nostaa syytettä, jos syytekynnys ei ylity eli ei ole olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (ROL 1:6a§). Tämän vuoksi on tärkeää esitutkintavaiheessa kerätä riittävästi näyttöä rikokseen, jotta näyttö on riittävä laajuudeltaan ja laadultaan. Oikeudenkäynnissä sovelletaan riita- ja rikosasiassa oikeudenkäymiskaaren 17 lukua ja sen säännökset koskevat pääosin pääkäsittelyä (Todistelu, Rautio-Frände 2016). Näytön arvioinnissa tulee erottaa todisteiden näyttöarvon harkinta eli todistusharkinta sekä näytön riittävyden arviointi (Timo Ojala, 2014, 235). Näyttöarvon on oltava siis kokonaisuutena arvioiden vakuuttavaa. Henkilötodistajien lisäksi on olennaista kerätä myös kirjallisia todisteita, jotta mahdollinen rikos voidaan osoittaa todeksi. Kirjallisia todisteita ovat muun muassa lääkärintuoto, Rikosteknisestä laboratoriosta tullut lausunto tai valokuva. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 pykälän mukaan vastaajan syyllisyydestä ei saa jäädä

vartenotettavaa epäilyä, minkä vuoksi kirjallisten todisteiden merkitys näytön kannalta on suuri.

2.5. SERI-pakkaus ja -tutkimukset

Seksuaalirikoksiin liittyviä näytteenottoja varten on olemassa poliisin ja Rikosteknisen laboratorion käyttämä seksuaalirikostutkimuspaketti. Tätä kutsutaan SERI-paketiksi. Pakkausta kutsuttiin ennen vuotta 2014 SETU-paketiksi. Tämän jälkeen nimi muutettiin SERI-pakkaukseksi uudistushankkeen ohessa. Rikostekninen laboratorio myy SERI-pakkauksia ja niitä voi ostaa poliisin lisäksi myös terveyskeskukset ja sairaalat. (THL-raportti, 2014, s.35).

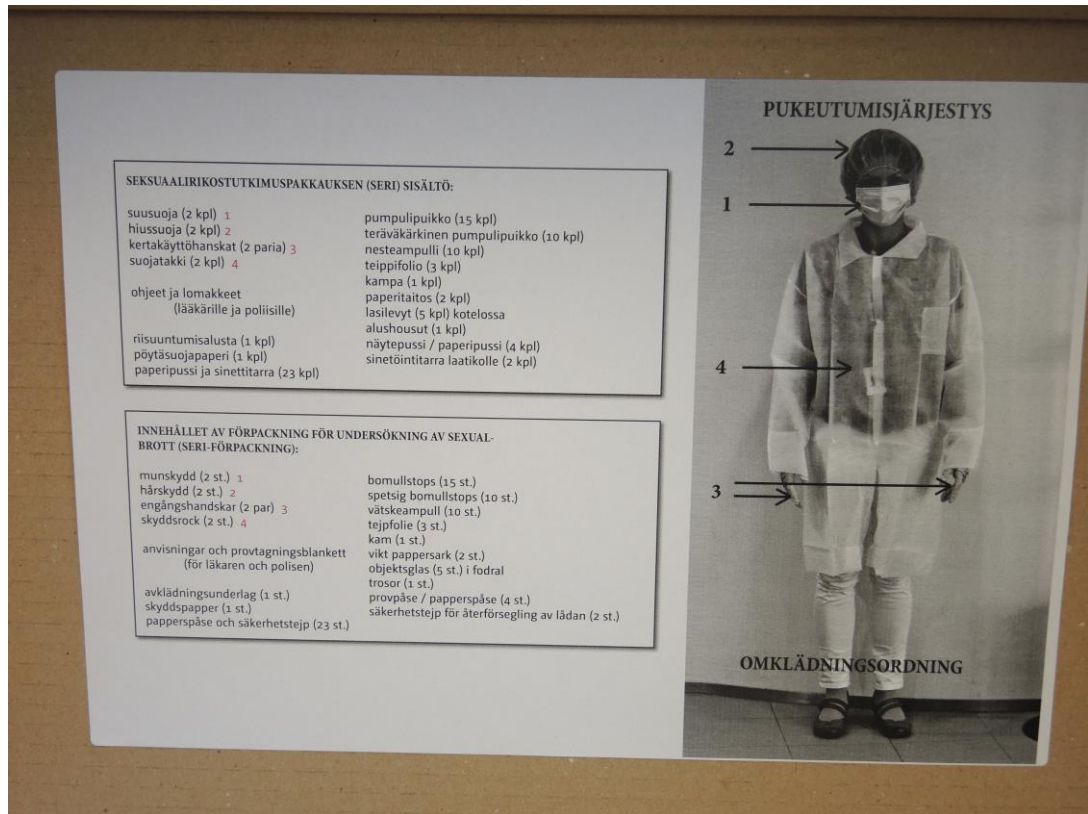
Seksuaalirikostapauksissa näytteenotto suoritetaan seksuaalirikospakkauksen ohjeiden mukaisesti. Näytteitä keräämällä on tarkoitus saada oikeuslääketieteellistä todistusmateriaalia tapahtuneesta rikoksesta (THL-raportti, 2014, 69). Pääasiassa kerätyt todisteet koostuvat pumpulipuikkonäytteistä sekä esimerkiksi kerätyistä vaatekappaleista. Näytteistä on tarkoitus kerätä DNA:ta niin uhrista kuin mahdollisesti epäillystä. Pääasiassa Rikostekniseen laboratorioon tulee seksuaalirikosnäytteitä, jotka on otettu uhrilta ja näytteet sisältävät aina enemmän uhrin kuin epäillyn DNA:ta (Miika Lahti, 2013, 14). Näytteenottovaiheessa tehdään yhteistyötä poliisin, lääkärin ja Rikosteknisen laboratorion kanssa. Kaikki näytteet tulevat poliisin kautta Rikostekniseen laboratorioon (THL raportti, 2014, 35). Uusin seksuaalirikospakkaus on kuvattu alla oleviin kuviin 1-3. Kuvat ovat otettu pakkauksen ulkopuolelta sekä sisäpuolelta. Pakkauksen päällä (kuva 1) on tutkimusohjeet lääkärille ja poliisille. Pakkauksen sisäpuolella on tarvittavat välineet tutkimuksia varten. Kaikki paketissa olevat tarvikkeet on pakattu erikseen (kuva 2). SERI-pakkauksen kannessa sisäpuolella (kuva 3) on kerrottu seksuaalirikostutkimuspakkauksen sisältö sekä pukeutumisjärjestys lääkäriä varten.

Kuva 1. Seksuaalirikostutkimuspakkaus ulkopuolelta päin kuvattuna (Kuva: Rikostekninen laboratorio, kuvaaja Tiina Ollikainen, kuvattu 9.8.2017).

Kuva 2. Seksuaalirikospakkauksen sisältö. Kaikki pakkauksen tarvikkeet on pakattu erikseen (Kuva: Rikostekninen laboratorio, kuvaaja Tiina Ollikainen, kuvattu 9.8.2017).

Kuva 3. Seksuaalirikostutkimuspakkauksen sisäpuolella oleva pukeutumisjärjestys lääkäriä varten (Kuva: Rikostekninen laboratorio, kuvaaja Tiina Ollikainen, kuvattu 9.8.2017).

Ennen tutkimuksia asianomistajalta on kysyttävä suostumus tutkimukseen, koska kyseessä on pakkokeinolain (PKL 8:32 §) mukainen henkilönkatsastus. Rikoksesta epäillyltä sen sijaan ei tarvitse kysyä suostumusta. Lääkäriin tehtävä on hoitaa tutkimus sukupuolisääntöä noudattaen (PKL 8:33 §). Lääkäri täyttää tutkimusten yhteydessä näytteenottolomakkeen, johon tulee tutkittavan henkilön tiedot, tutkimuspaikka ja -aika sekä edellisen yhdyntän päivämäärä. Poliisin tehtävä on kuvata uhrin mahdolliset vammat ja tarkastaa, että lääkäri on ottanut riittävästi näytteitä ja tehnyt niihin oikeat merkinnät. Heti rikoksen ilmenemisen jälkeen uhri tai epäilty on vietävä tutkittavaksi. Uhri voi hakeutua tutkimuksiin omasta aloitteesta tai poliisin saattamana. Myös esimerkiksi lastensuojelusta tai muulta omaiselta voi tulla pyyntö mennä tutkimuksiin.

SERI-pakkaus sisältää ohjeet uhrin ja epäillyn tutkimiseksi. Ohjeita on yhteensä viisi eri kappaletta niin poliisille kuin lääkäriin. Ohjeessa kaksi (2) on poliisille ja lääkäriin esitietolomake ja lomakkeessa kolme (3) on näytelomake. Ohjeet kaksi ja kolme ovat opinnäytetyön liitteenä numero yksi (1). Poliisi saa tutkimuksista kopiot itselleen, kun tutkimukset on tehty.

Seksuaalirikoksessa olleen uhrin tai epäillyn tutkiminen aloitetaan kuitu- ja karvatutkimuksilla ottamalla teipillä tai kammalla häpykarvoista ja hiuksista näytteitä. Tutkittavalta otetaan DNA-näytteet kuivalla pumpulipuikolla emättimestä sekä tarvittaessa peräaukosta ja suusta. Emätinnäytteen tarkoituksena on taltioida mahdollista siemennestettä. Miehiltä otetaan näytteitä peräaukosta, siittimestä ja esinahan alta. Muita DNA-näytteitä otetaan muun muassa kynnenalusista tai ihosta mahdollisia sylkinäytteitä. Mikäli seksuaalirikoksessa on ollut oraaliyhdyntää, otetaan uhrilta poskitikkunäyte. Jokainen taltioitu näyte ja vaate pakataan aina erikseen ja pakkaukseen merkitään yksityiskohtaisesti, mikä näyte on kyseessä (Sykli, 2009, s.9). Seksuaalinäytteiden lisäksi tutkittavalle tehdään raskaustesti sekä sukupuolitauditestit ennaltaehkäisyyn vuoksi. Kontaminaation välttämiseksi lääkärin tutkimuksiin mennessä on tärkeää, että uhri ja epäilty ovat eri aikaan tutkimuksissa ja toimenpiteen suorittaa eri lääkäri. Myös henkilöiden mahdollinen kuljettaminen on tehtävä eri poliisiautoissa ja valmiit, tutkitut näytekaukut tulee säilyttää eri paikoissa.

SERI-näytteitä säilytetään vuosi oikeuslääketieteellisten näytteenottojen jälkeen. Jos asianomistaja ilmoittaa, ettei aio tehdä asiasta rikosilmoitusta, näytteitä ei säilytetä sen pidempään. Mikäli asiasta aloitetaan esitutkimus, näytteet luovutetaan poliisille. Tämän jälkeen näytteiden vastuu säilyttämiseen ja hävittämiseen siirtyy oikeuslääketieteellisestä poliisille. Poliisin tehtävänä on lähettää tarvittavat näytteet Rikostekniseen laboratorioon tutkimista varten. Rikosteknisestä laboratoriosta toimitetaan raportti, joka säilytetään poliisin tietojärjestelmissä. Rikosteknisessä laboratoriossa näytteitä säilytetään vielä kaksi vuotta, jos poliisi on antanut luvan hävitykselle. (THL raportti, 2014). RTL-yksikkö antaa lausunnon, kun SERI-näytteet tutkittu. Rikosteknisestä laboratoriosta tulee aina lausunto siitä, mitä näytteistä on löytynyt. Lisäksi RTL-yksikkö lisää jokaisen SERI-lausunnon perään lisäselvityksen, joka auttaa poliisia ja oikeusporrasta ymmärtämään tehtyjä tutkimuksia sekä lausuntoa. Lisäselvitys on kuvattu liitteessä kaksi (2).

2.6. Esimerkkitapaus: Ennakkopäätös KKO:2013:96

Seksuaalirikokset ovat pääasiassa salassa pidettävää materiaalia. Vuodelta 2013 on olemassa Korkeimman oikeuden ennakkopäätös (KKO:2013:96), jossa oli käytetty hyväksi todistelua ja seksuaalirikosnäytteitä osana näytön arviointia. Tapauksessa syyttäjä vaati X:lle rangaistusta sukupuoliyhteyden pakottamisesta. Syytteen mukaan X oli A:n

asunnossa kiertänyt kätensä A:n ympärille, kosketellut tätä rinnoista, jalkojen välistä ja takapuolesta sekä suudellut A:ta, vaikka A oli kieltänyt X:ää tekemästä tätä. Tämän jälkeen X oli riisunut A:n hänen makuuhuoneessaan ja työntänyt sukupuolielimensä A:n suuhun ja tämän jälkeen X oli ollut sukupuoliyhteydessä A:n kanssa. A:lle oli tullut rintaan mustelma, joten X oli pakottanut A:n sukupuoliyhteyteen käyttämällä väkivaltaa A:ta kohtaan. Tapausta ei kuitenkaan voida pitää raiskauksena ottaen huomioon väkivallan vähäisyys tapahtumassa. (KKO:2013:96).

Tapauksessa on käytetty todistelussa niin henkilötodistelua kuin kirjallisia todisteita. Uhri oli ollut tapahtuman jälkeen lääkärintarkastuksessa ja sukupuoliyhteys oli todennettu DNA-näytteellä. Lääkärintarkastuksen yhteydessä A:lta löytyi ainoastaan pieni mustelma rinnan yläpuolelta, ja sekin olisi voinut tulla muussa yhteydessä. Muita väkivallan merkkejä ei löytynyt. X oli myöntänyt sukupuoliyhteyden, joten tilanne oli täysin sana sanaan vastaan. Tässä ennakkopäätöksen tapauksessa oli todettu sukupuoliyhteys, mutta muita merkkejä itse rikoksesta ei ollut pelkän lääkärinlausunnon perusteella. Tässä tapauksessa arvioitiin X:n syyllisyyttä muita keinoja käyttäen. Esimerkiksi A oli hakeutunut psykiatriseen osastohoitoon tapahtuman jälkeen ja hänellä oli todettu myöhemmin traumaperäinen stressireaktio. Pääasiassa KKO -päätöksessä arvioitiin X:n tahallisuutta siinä, oliko A pakotettu seksuaaliseen kanssakäymiseen vai oliko tapahtuma ollut molemminpuolista.

Oikeuskäsittelyssä selvitetään rikoksen tunnusmerkistön mukaan se, täyttyykö rikos. Esimerkiksi raiskaus edellyttää väkivallan kohdistamista henkilöön. Tässä tapauksessa rikos oli edennyt Käräjäoikeudesta Hovioikeuteen ja sieltä Korkeimpaan oikeuteen. Käräjäoikeudessa tuomiota ei ollut tullut X:lle, koska asia oli ollut epäselvä ja täten ratkaistu syytetyn eduksi. Ennakkopäätös toimii esimerkkinä siitä, että vaikka sukupuoliyhteys todettaisiin, ei tapahtumaketju ole täysin aukoton.

3. TUTKIMUS

3.1. Metodi

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on, mikä näyttöarvo on seksuaalirikosnäytteillä tutkinnassa ja oikeudessa. Lisäksi haluttiin selvittää, miten SERI-pakkaus koetaan osana rikosprosessia. Näytteet kulkevat lääkärin kautta poliisille, minkä jälkeen poliisi lähettää tutkittavat näytteet Rikostekniseen laboratorioon tutkittavaksi. Esitutkimateriaaliin liitetään osaksi tutkimustulokset, jos niillä on painoarvoa näytön arvioinnin kannalta. Loppuen lopuksi syyttäjä käyttää esitutkimateriaalia hyväksi oikeusprosessissa.

Jotta opinnäytetyön tutkimus olisi tarpeeksi laaja, on siihen tehty kaksi osiota. Tutkimuksessa on toiminnallinen osuus ja tietoperustaa opinnäytetyöhön on kerätty eri tilastoja keräämällä. Toisena tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä haastatteluissa on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen haastattelut on tehty teemahaastatteluna. Työ on tehty julkiseksi, mikä on otettu huomioon niin lähteissä, tilastoissa sekä haastatteluvaiheissa.

3.2. Tilastot

Tutkimuksen ensimmäinen osio perehtyy tilastojen tarkastelemiseen. Tilastoja kerättiin RTL-laboratoriosta, PolStatista sekä Tilastokeskuksesta. Tilastojen otanta on vuosilta 2012-2015 sekä 2013-2016. PolStatin ja Tilastokeskuksen tilastot on kerätty seuraavista rikoksista: raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. RTL-laboratorion tilastot kertovat sen, kuinka paljon heille tulee vuosittain tutkimuspyyntöjä seksuaalirikostapauksiin. Tutkimuspyynnöissä on muun muassa SERI-tutkimuksista tulleita näytteitä sekä muita näytteitä esimerkiksi lakanoita tai muita seksuaalirikospaikalta otettuja näytteitä. PolStatin tilastoissa on lukumäärät valtakunnallisesti poliisille ilmoitetuista rikoksista sekä selvitetystä rikoksista. Tilastokeskuksesta saadut tilastot koskevat syytettyjä, tuomittuja ja rangaistuksen saaneita. Tilastojen tarkoitus on havainnoida sitä, miten paljon seksuaalirikoksia ilmenee vuositasolla ja kuinka paljon näytepyyntöjä seksuaalirikoksiin tulee RTL-yksikköön.

3.3. Haastattelut

Toinen osio perustuu kvalitatiiviseen tiedonhankintamenetelmään eli haastatteluihin. Haastatteluilla pyrittiin saamaan asiantuntijoiden omia näkemyksiä seksuaalirikoksista ja niiden tutkimisesta. Haastattelujen tarkoituksena on saada opinnäytetyöhön empiiristä ja käytännön näkemystä eri alan ihmisiltä. Haastattelurungot ovat liitteenä kolme (3).

Haastateltavat henkilöt on valikoitu niin, että seksuaalirikokset kuuluvat haastateltavilla olennaisesti työnkuvaan omalla alalla. Henkilöhaastatteluja on yhteensä neljä kappaletta. Haastatteluiden rajaus neljään on tehty sen vuoksi, että opinnäytetyö oli mahdollista tehdä ilman tutkimuslupaa. Haastateltavana opinnäytetyössä olivat RTL-yksiköstä rikoskemisti, poliisin tekninen tutkija sekä kaksi syyttäjää. Haastatteluiden avulla oli tarkoitus saada näkökulma SERI-pakkauksesta ja sen näyttöarvosta niin tutkinnan kuin oikeuden osalta. Kokonaisuudessaan seksuaalirikokset ovat suurimmalta osin salassa pidettävää, joten haastatteluun ei voitu ottaa arkaluontoisia asioita tai materiaalia. Tämä on otettu huomioon jo tutkimuskysymyksissä. Haastattelut tehtiin nimettömänä ja jokaiselle haastateltavalle kerrottiin, että opinnäytetyö tulee julkiseksi kaikkien luettavaksi. Näin ollen haastattelujen kysymyksiin on voinut vastata ilman salassa pidettäviä asioita kertoen.

Ensimmäisenä haastateltavana oli Keskusrikospoliisin Rikosteknisestä laboratorion rikoskemisti. Seksuaalirikoksissa tutkittavat somaattiset näytteet lähetetään poliisin toimesta RTL-yksikköön, jossa ne tutkitaan. Tämän jälkeen RTL-yksikkö antaa tutkituista SERI-näytteistä lausunnon. Rikoskemistin haastattelussa oli tarkoitus kerätä tietoa, mitä näytteistä yritetään hakea. Haastattelussa haluttiin tietää myös, miten SERI-pakkausta päivitetään ja millainen pakkauksen historia on. Lopulta rikoskemistiltä kysyttiin, mikä oli hänen kanta siihen, mikä merkitys SERI-näytteillä on tutkinnan aikana sekä mahdollisia kehityskohteita SERI-pakkaukseen liittyen.

Opinnäytetyöhön haluttiin saada myös poliisin näkemys SERI-pakkauksesta haastattelun avulla. Haastateltavaksi valittiin tekniikan tutkijana toimiva poliisi, jolla on kokemusta seksuaalirikosnäytteistä ja niiden tutkimisesta. Poliisin tehtävä on katsoa, että SERI-tutkimukset tehdään asianmukaisesti ja tarvittavat näytteet otetaan uhrilta tai epäilyltä. Tämän jälkeen poliisin tehtävä on lähettää tutkittavat näytteet RTL-yksikköön tutkittavaksi ja analysoitavaksi. Poliisi tekee myös tiivistä yhteistyötä syyttäjän kanssa jo esitutkinnan

alkuvaiheesta asti. Haastattelussa pyrittiin selvittämään, miten poliisi kokee SERI-pakkauksen ja onko pakkauksessa jotakin parannettavaa.

SERI-näytteiden näyttöarvo oikeuden puolelta saatiin haastattelemalla syyttäjiä. Syyttäjät valikoitiin sen mukaan, että heillä on asiantuntemusta ja näkemystä seksuaalirikostapauksista. Tähän opinnäytetyöhön valittiin kaksi syyttäjää, jotka ovat toimineet syyttäjinä seksuaalirikoksissa. Haastattelut on purettu tutkimustuloksissa teema-alueittain. Syyttäjien vastauksia käsitellään tutkimustuloksissa nimikkeillä syyttäjä A ja syyttäjä B.

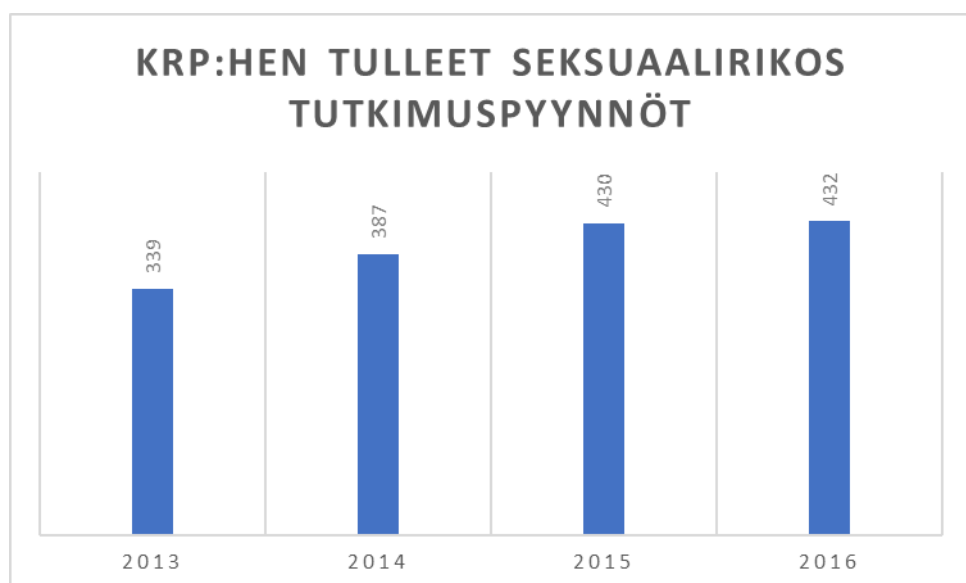
4. TUTKIMUSTULOS

4.1. Tilastot

Opinnäytetyössä tilastoja on tarkasteltu kokonaisuudessaan aikavälillä 2012-2016. Tilastoja tarkastellaan ja vertaillaan kuitenkin vuosien 2013-2015 välisiltä ajoilta, jolloin voidaan vertailla esimerkiksi ilmi tulleiden rikosten määrää syytteiden saaneisiin. Tilastot haluttiin kerätä kokonaisilta vuosilta, joten vuoden 2017 tilastot on jätetty kokonaan pois. Rikosteknisen laboratorion tilastot on pyydetty RTL-yksiköstä. Ensimmäisenä tarkastelun kohteena on RTL-yksikön tilastot. Tämän jälkeen tilastoissa on seksuaalirikosten määrä vuosittain. Seksuaalirikosten määrä on kerätty PolStatista. Viimeisenä on oikeudesta tulleet tuomiot ja rangaistukset. Tuomioiden ja rangaistusten määrä on kerätty vuosilta 2012-2015 Tilastokeskuksesta. Otanta on otettu neljälle vuodelle, jotta tilastojen vertailu vuosien välillä olisi kattavampaa. Tilastokeskuksen vuoden 2016 tilastoja rangaistusten määristä ei ole julkaistu vielä (Lähde: Tilastokeskus, luettu 27.6.2017). Lukumäärät perustuvat koko Suomen tilastoihin.

4.1.1. DNA-tilastot

Rikostekniseen laboratorioon saapuvien tutkimuspyyntöjen määrä vuosina 2013-2016.

Taulukko 1. Keskusrikospoliisiin tulleet seksuaalirikoksien tutkimuspyynnöt (kpl)
(Lähde: Rikostekninen laboratorio)

Taulukossa 1 tarkastelujaksolla Rikostekniseen laboratorioon tulleiden seksuaalirikoksien tutkimuspyyntöjen määrä on noussut joka vuosi. Vuonna 2014 kasvua edellisen vuoden rikostilastoihin oli tullut 14 %. Vuoteen 2015 mennessä kasvua edelliseen vuoteen oli tullut 11 %. Vuoden 2015 ja 2016 tilastot ovat kuitenkin pysyneet kohtalaisen samana. Kasvuun on voinut vaikuttaa muun muassa rikoslain muuttuminen vuonna 2014 (509/2014, luettu 1.6.2017). Taulukossa 1 on poliisin toimeksiantona toimitetut tutkimuspyynnöt (tilasto RTL).

Taulukko 2. Rikostekniseen laboratorioon tulleet seksuaalirikosten tutkimuspyynnöt (kpl) (Lähde: Rikostekninen laboratorio).

Taulukossa 2 on RTL -yksikköön saapuvien seksuaalirikosten tutkimuspyyntöjen määrä vuosina 2013-2016. Kuvassa sinisellä merkityt alapyynnöt ovat RTL-yksikön omia tilastoja siitä, kuinka paljon näytteistä on siirretty laboratoriossa mikroskopoitavaksi. Keltaisella on näytteiden määrä kappaleina. Myös näytepyyntöjen määrä on ollut nousussa tutkimuspyyntöjen lisäksi. Suurin muutos on vuoden 2014 ja 2015 vuoden välissä, jolloin nousua näytepyynnöissä on ollut 29 %. Kuten edellisestä tilastosta ilmeni, tässäkin kasvuun vuoden 2014 ja 2015 välissä on voinut vaikuttaa muun muassa rikoslain muuttuminen vuonna 2014 (509/2014, luettu 1.6.2017).

	2013	2014	2015	2016
HKY457 Sellaisen seikan tutkiminen, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä(PKL 8:32.1)				
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6-7	30	40	27	38
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen 20:1-3	144	141	191	250
Muut seksuaalirikokset 20:4-5, 8-9	17	9	8	9
HKY460 Dna-tunnisteen määrittäminen, rikoksesta epäillyn(PKL 9:4.1)				
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6-7	185	168	151	164
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen 20:1-3	197	173	171	292
Muut seksuaalirikokset 20:4-5, 8-9	58	26	50	50
HKY461 Dna-tunnisteen määrittäminen tai vastaava tutkimus, muu kuin rikoksesta epäillyn (PKL 8:32.2)				
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6-7	1	7	3	9
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen 20:1-3	11	11	20	16
Muut seksuaalirikokset 20:4-5, 8-9	0	1	0	2

Taulukko 3. Pakkokeinotilasto henkilökatsastuksesta ja DNA-näytteistä (Lähde: Tilastokeskus).

Taulukkoon 3 on kerätty Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen pakkokeinot henkilökatsastuksesta (Tilasto Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto, kerätty 3.7.2017). Tilastossa ei itsessään ole määritelty, miten DNA-tunniste on saatu rikoksesta epäilyltä tai muulta kuin rikoksesta epäillyltä. Kuitenkin tilastosta selviää se, kuinka paljon pakkokeinoja henkilökatsastuksesta ja DNA-tutkimuksia on tehty rikoslain 20-luvun tiettyihin rikoksiin nähden. Pakkokeinotilastot ovat nousseet hieman joka vuosi raiskauksen, törkeän raiskauksen ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen kohdilla. Esimerkiksi vuoden 2016 tilastot ovat selkeästi suuremmat kuin vuoden 2015. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi tilastointitapa tai se, että seksuaalirikoksesta on ilmoitettu ajoissa, jolloin myös epäillylle on suoritettu henkilökatsastus pakkokeinolain 9 luvun 4 § mukaan.

4.1.2. Tilastoja seksuaalirikoksista

Viranomaisten tietoon tulleet rikokset	2013	2014	2015	2016
Raiskaus 20:1§	635	760	753	857
Raiskaus (3 mom) 20:1§	0	18	49	50
Törkeä raiskaus 20:2§	33	52	118	123
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 20:4§	172	165	109	142
Seksuaalinen hyväksikäyttö 20:5§	155	144	99	98
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6§	1009	890	874	867
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:7§	390	437	295	320

Taulukko 4. Viranomaisten tietoon tulleet rikokset vuosina 2013-2016 (Lähde: Tilastokeskus).

Taulukossa 4 on kaikki viranomaisten tietoon tulleet seksuaalirikokset vuosilta 2013-2016 (Tilastokeskus.fi, luettu 28.5.2017). Vuonna 2014 rikoslain 20 lukua muutettiin laajasti

(509/2014). Muun muassa raiskaukseen (RL 20:1§) lisättiin kolmas momentti. Toisin sanoen se, kenet aiemmin tuomittiin sukupuoliyhteyteen pakottamisena, sai nyt tuomion raiskauksesta. Lisäksi törkeän raiskaukseen lisättiin tunnusmerkistöön se, että kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi. Tästä syystä vuoden 2015 vuoden rikostilasto on lähtenyt selkeään kasvuun törkeän raiskauksen osalta. Myös vuoden 2014 tilasto raiskauksen osalta on kasvanut. Lasten seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset ovat sen sijaan laskeneet joka vuosi.

		2013	2014	2015	2016
RAISKAUS 20:1§	Ilmoitettu Kpl	634	778	755	864
	Selvitetty Kpl	427	511	561	582
		67,4 %	65,7 %	74,3 %	67,4 %
TÖRKEÄ RAISKAUS 21:2§	Ilmoitettu Kpl	33	52	119	123
	Selvitetty Kpl	33	20	83	79
		100,0 %	38,5 %	69,7 %	64,2 %
PAKOTTAMINEN SEKSUAALISEEN TEKOON 20:4§	Ilmoitettu Kpl	171	165	110	142
	Selvitetty Kpl	127	113	103	75
		74,3 %	68,5 %	93,6 %	52,8 %
SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ 20:5§	Ilmoitettu Kpl	153	144	100	97
	Selvitetty Kpl	98	104	71	61
		64,1 %	72,2 %	71,0 %	62,9 %
LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ 20:6§	Ilmoitettu Kpl	1 013	883	880	869
	Selvitetty Kpl	705	645	567	505
		69,6 %	73,0 %	64,4 %	58,1 %
TÖRKEÄ LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ	Ilmoitettu Kpl	384	434	294	314
	Selvitetty Kpl	271	396	364	302
		70,6 %	91,2 %	123,8 %	96,2 %
SEKSUAALIRIKOKSET YHTEENSÄ	Ilmoitettu Kpl	2388	2456	2258	2409
	Selvitetty Kpl	1661	1789	1749	1604
		69,6 %	72,8 %	77,5 %	66,6 %

Taulukko 5. Poliisille ilmoitettujen ja selvitettyjen seksuaalirikosten määrä (Lähde: PolStat).

Taulukossa 5 on PolStat -tilasto siitä, kuinka paljon rikoslain 20-luvun rikoksia ilmoitettiin poliisille ja kuinka moni ilmoitetuista rikoksista selvitettiin vuosina 2013-2016 (Lähde: PolStat). Taulukossa 5 on rikosten selvitysprosentti, joka on laskettu jokaisen ilmoitetun ja selvitetyn rikoksen alle. Raiskauksiin on laskettu mukaan myös RL 20:1 § kolmas momentti. Ilmoitettuja seksuaalirikoksia on selkeästi enemmän kuin selvitettyjä. Tähän vaikuttaa moni asia. Poliisi voi olla esimerkiksi arvioinut, ettei rikosta ole tapahtunut (ETL 10:2 § mom. 2, luettu 1.6.2017). Toisaalta poliisin haastattelussa kysyttiin, miksi selvitettyjä on vähemmän kuin ilmoitettuja. Tähän poliisi otti haastattelussa kantaa sillä, että asianomistajat odottavat liian kauan ennen kuin ilmoittavat asian poliisille tai käyvät näyttötoilla.

Syyttäjälle ilmoitetut rikokset	2013	2014	2015	2016
Raiskaus 20:1§	423	508	564	584
Raiskaus 20:1§ 3 mom	0	6	32	33
Törkeä raiskaus 20:2§	31	20	83	80
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 20:4§	114	105	98	74
Seksuaalinen hyväksikäyttö 20:5§	94	103	73	58
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6§	690	614	543	468
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2	271	414	368	294

Taulukko 6. Syyttäjälle ilmoitetut seksuaalirikokset vuosina 2013-2016 (Lähde: PolStat).

Taulukkoon 6 on kerätty lukumäärät ajalta 2013-2016 syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista. Selvityksissä rikoksissa on selvitysvuosi. Rikos on voinut tapahtua aiemmin, mutta rikos on kirjattu ilmoitusvuodelle. Taulukossa 5 oli selvitettyjen rikosten lukumäärä poliisin osalta. Selvitettyjen rikosten lukumäärä on lähes kaikissa hieman korkeampi kuin syyttäjälle ilmoitetut rikoksissa.

4.1.3. Tuomitut ja rangaistuksen saaneet

Alla oleviin tilastoihin on kerätty lukumäärä syyksi luetuista rikoksista oikeudessa, oikeudessa tuomituista sekä hylätyistä syytteistä. Taulukossa 7-9 otanta on vuosilta 2012-2015. Tilastokeskus julkaisee vuoden 2016 rikostilastot vuoden 2017 loppupuolella, joten ne eivät ole vielä päivittyneet.

Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	2012	2013	2014	2015
Raiskaus 20:1§	137	154	141	143
Raiskaus 20:1§ 3 mom	-	-	-	1
Törkeä raiskaus 20:2§	23	8	8	29
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 20:4§	63	55	66	77
Seksuaalinen hyväksikäyttö 20:5§	79	25	25	29
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6§	384	367	395	285
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2	94	129	129	168

Taulukko 7. Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (Lähde: Tilastokeskus).

Taulukkoon 7 on kuvattu syyksi luetujen rikosten määrä oikeudessa. Syyksi luettuja rikoksia ovat ne, jotka ovat edenneet tuomioistuimeen asti ja niistä rikoksista syyte on nostettu (Tilastokeskus, luettu 27.6.2017). Tähän taulukkoon on kerätty vain ensimmäisen oikeusasteen, eli käräjäoikeuden ja hovioikeuden, syyksi luetut rikokset. Syyksi luettu

rikos voi olla esimerkiksi raiskaus, joka näkyy tuomioistuinratkaisussa. Vastaavasti tuomioistuinratkaisussa voi syyte olla hylätty tai rauennut.

Taulukko 8

Oikeudessa tuomitut (lkm)	2012	2013	2014	2015
Raiskaus 20:1§	111	114	91	102
Raiskaus 20:1§ 3 mom	-	-	-	1
Törkeä raiskaus 20:2§	18	8	7	22
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 20:4§	30	32	41	39
Seksuaalinen hyväksikäyttö 20:5§	37	10	16	8
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6§	221	199	210	178
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2	61	87	116	118

Taulukko 8. Oikeudessa tuomittujen määrä (Lähde: Tilastokeskus).

Taulukkoon 8 on kerätty oikeudessa tuomittujen määrä. Tilasto pitää sisällään tiedon ensimmäisessä oikeusasteessa tuomituista. Ensimmäisellä oikeusasteella tarkoitetaan yleensä käräjäoikeutta sekä joissakin tapauksissa hovioikeutta (Tilastokeskus, käsitteet, luettu 27.6.2017). Tuomio tässä tapauksessa tarkoittaa yhdyskuntapalvelua, sakkoa, rikesakkoa, ehdollista tai ehdotonta vankeutta.

Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	2012	2013	2014	2015
Raiskaus 20:1§	63	52	118	77
Raiskaus 20:1§ 3 mom	-	-	-	-
Törkeä raiskaus 20:2§	7	2	10	7
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon 20:4§	16	11	18	13
Seksuaalinen hyväksikäyttö 20:5§	56	24	17	8
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 20:6§	64	71	71	59
Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2	15	18	27	31

Taulukko 9. Hylättyjä syytteitä yhteensä (Lähde: Tilastokeskus).

Taulukkoon 9 on kerätty hylättyjen syytteen määrät. Syyte hylätään, kun tuomioistuin katsoo, ettei rikosta ole tapahtunut tai siitä ei ole tuomioistuimen mukaan ollut riittävää näyttöä, jotta syytetty voitaisiin tuomita (Tilastokeskus, käsitteet, luettu 27.6.2017).

4.2. Haastattelut

4.2.1. SERI-pakkauksen tarkoitus ja muutokset

Seksuaalirikosten tutkimuspakkaus eli SERI-pakkaus on tullut käyttöön vuosien 2005-2006 välisenä aikana. Pakkaus kehitettiin, koska Rikostekninen laboratorio huomasi, että tutkimuksissa oli monta vaihetta lääkärin, poliisin ja RTL-yksikön välillä. Rikosteknisestä laboratoriosta haastateltava rikoskemisti kertoi seksuaalirikoksiin liittyvästä näytteenotosta seuraavaa:

Seksuaalirikoksiin liittyvä näytteenotto, näytteiden taltiointi ja tutkiminen ovat erittäin haasteellista toimintaa, unohtamatta pitkän näyteketjun haasteellisuutta. Tässä ketjussa on tapahtuman jälkeen mukana useita käsiä; yleensä poliisipartio, lääkäri, sairaanhoitaja, poliisin taktinen tutkija, poliisin tekninen tutkija ja viimein laboratorion henkilökunta. Jotta asianomistajan ja epäillyn oikeusturvat toteutuvat seksuaalirikostutkimuksissa niin oleellisinta on, että lääkäri taltioi näytteet laajasti. Taustatiedot kartoitetaan perusteellisesti ja oleellimmat näytteet lähetetään laboratorioon.

Seri-pakkauksen tarkoitus on palvella kaikkia sen käyttäjiä. On tärkeää, että asianomistajan ja epäillyn oikeusturvat toteutuvat, minkä vuoksi on oleellista, että lääkäri taltioi näytteet kattavasti.

Seri-pakkausta on aiemmin kutsuttu nimellä SETU-pakkaus eli seksuaalirikospakkaus. Nimi haluttiin myöhemmin muuttaa SERI-pakkaukseksi, koska nimi haluttiin yhtenäistää samaksi mitä lääkäritkin käyttivät. Toisin sanoen lääkärit käyttivät omissa tutkimuksissaan SERI-sanaa kun taas RTL-yksikössä käytettiin SETU-sanaa. Suurin muutos SERI-pakkaukseen tehtiin vuonna 2014. RTL-yksikkö kerää SERI-pakkauksen käyttäjiltä palautetta ja pakkausta pyritään päivittämään jatkuvasti. Näin se palvelee niin lääkäreitä, poliisia kuin RTL-yksikköä. Tärkeimmät ja suurimmat muutokset SERI-pakkaukseen ovat rikoskemistin mielestä suojarustuksen lisääminen lääkärille, kuvallinen suojarustusohje, jossa on muun muassa pukeutumisjärjestys, ohjekansio lääkäreitä ja poliisia varten, sinetöintitarra laatikon sulkemista varten, laatikon ja näytteiden luovutustodistus sekä pumpulipuikkojen säilytyspakkauksen muuttuminen.

Uusin muutos SERI-pakkaukseen on tehty 2017 ja pakkaus on tarkoitus ottaa käyttöön syksyllä 2017. Uusimpaan SERI-pakkaukseen on lisätty vesiampulleja sekä suippokärkisiä

pumpulipuikkoja. Suippokärkiset pumpulipuikot ovat tulleet puutikkujen tilalle ja niitä käytetään kynnenalusnäytteiden ottamiseen.

4.2.4. Millaisena SERI-pakkaus koetaan ja mitä muutoksia siihen voisi tehdä

Haastatteluiden perusteella SERI-pakkauksen muutokset koettiin erittäin hyvänä. Rikostekninen laboratorio kerää jatkuvasti palautetta SERI-pakkauksesta ja pyrkii muuttamaan ja päivittämään pakkausta sen mukaan, missä kukin eri pakkauksen käyttäjä kokee muutoksen tarvetta. Suurimpana ongelmana rikoskemisti koki sen, että SERI-pakkauksessa tulevat ohjeet ovat hieman liian pitkät. Tämän jälkeen rikoskemisti kuitenkin totesi, että ohjeita on ollut miettimässä laaja asiantunteva joukko ja kaikki tarpeellinen on saatu ohjeisiin ylös. Rikoskemistin mielestä olisi hyvä, että lääkärit lukisivat omassa yksikössään seksuaalirikospakkauksen mukana olevat ohjeet ja tämän jälkeen voisivat keskustella esimerkiksi sellaisen kollegan kanssa, joka on aiemmin tehnyt vastaavanlaisia seksuaalirikostutkimuksia.

Haastateltavana ollut tekniikan poliisi piti SERI-pakkausta erittäin hyvänä ja ohjeita riittävänä:

SETU-pakkauksissa on ohjeet poliisille ja lääkärille. Jos niiden ohjeiden mukaan ottaa näytteet, tulee näytteenotto otettua kattavasti.

Parannusehdotuksena tekniikan tutkija ehdotti haastattelussa, että pakkauksessa voisi olla välineet tyrnäystippa näytteille sekä sinettipussit paperipussien tilalle.

Syyttäjän B mielestä SERI-näytteillä on suuri painoarvo syyttämismieheessä:

Siittiölyödyksillä on merkitystä arvioitaessa teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta yhdyntän suojaamattomuuden perusteella.

Ajankohta, jolloin näytteet on otettu. Lisäksi sen selvittäminen, mitä ennen näytteiden ottoa on tapahtunut, esimerkiksi peseytyminen tai muut yhdyntät.

Syyttäjä B piti tärkeänä näytteiden osalta todistelussa ajankohdan kirjaamista, milloin näytteet on otettu. On tärkeää myös tietää, onko asianomistajalla ollut mahdollisia luvallisia yhdyntäkumppaneita ennen tutkimuksia.

4.2.3. SERI-näytteiden näyttöarvo tutkinnassa

Pääasiassa SERI-pakkausta pidettiin erittäin tärkeänä osana rikosprosessia. Jos näytteitä ei oteta niin konkreettista DNA-näyttöä ei ole tämän jälkeen. Tekniikan tutkija poliisista kertoi, että lääkärin merkitys on suuri tutkimuksissa:

Suuri merkitys, koska jos jää joku näyte ottamatta niin se on ”menetetty”.

Rikoskemisti kertoi haastattelussa, että heille tulee myös puutteellisia näytteitä:

Puutteellisia näytteitä tulee kyllä. Ne saattavat olla kosteita, sieltä puuttuu tärkeät näytteet, joko emättimen pumpulipuikkonäytteet tai peräaukon näytteet tai niitä vastaavat mikroskooppilasilevyt. Tai on puutteellisesti kirjattu. Lääkäri on saattanut kirjata puutteellisesti, mikä näyte mitään on.

Puutteellisia näytteitä ei lähdetä heti tutkimaan. Näytteet jäävät odottavat poliisin teknisen tutkinnan merkintöjä. Jos näytteet ovat täysin nimettömiä, niin niitä ei tutkita ollenkaan. Jos näytteet ovat hyvin puutteellisia niin silloin asianomistajan ja epäillyn oikeusturvan takia näytettä ei tutkita. Myös syyttäjä A piti lääkärin tutkimuksia tärkeänä osana rikosprosessia:

Lääkärinlausunnosta ilmenee mahdolliset vammat sekä muut lääkärin asianomistajasta tekemät havainnot, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa asianosaisten kertomusten luotettavuutta. Mahdollisista DNA-näytteistä ja muista näytteistä voi saada näyttöä rikokseen.

Lisäksi syyttäjän A:n haastattelussa kysyttiin, miten saada hyvää näyttöä seksuaalirikokseen:

Näyttöä saadaan ensiksikin kuulemalla mahdollisia todistajia. Seksuaalirikoksissa on harvoin varsinaisia silminnäkiätodistajia. Esitutkinnassa voidaan kuulla esimerkiksi henkilöitä, joille asianomistaja on kertonut tapahtumista. Todistajat ovat voineet tehdä asianosaisista sellaisia havaintoja, esim. pian väitetyn teon jälkeen, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa asianosaisten kertomusten luotettavuutta.

Syyttäjän B mielestä tärkeää seksuaalirikostutkimuksissa on se, ettei SERI-näytteet jää ottamatta ajanpuutteen tai haastavuuden vuoksi. Olennaista on myös huolellinen näytteiden dokumentaatio ja tiedot, milloin ja missä vaiheessa näytteet ovat otettu. Tällöin seksuaalirikoksien näyteketju palvelee kaikkia sen käyttäjiä.

4.2.4. Miksi ja mihin seksuaalirikostapaus saattaa kaatua

Haastatteluissa kysyttiin, mihin ja miksi seksuaalirikostutkinta tai -juttu voi kaatua. Syyttäjän A:n näkökulmasta oltiin sitä mieltä, että juttu voi kaatua näytön puutteeseen. On muistettava, että kokonaisuudessaan pelkkä SERI-pakkaus näytteineen ei luo näyttöä rikokseen, vaan näyttöä on kerättävä laajasti muualta. Jos näyttö on puutteellinen, on vaikeaa arvioida asianosaisten kertomusten luotettavuutta. Asianosaiset ja todistajat on pyrittävä kuulemaan mahdollisimman nopeasti tapahtuman jälkeen. Jos rikos ilmenee esimerkiksi kaksi kuukautta tapahtuman jälkeen, on kokonaisuudessaan näyttöä hankala arvioida, sillä myös asianosaisten kertomukset voivat olla katkonaisia. Myös rikoskemisti kertoi että, seksuaalirikoksen mahdollisuutta ei voida sulkea pois, vaikka laboratorion tutkimuksissa ei voitaisikaan osoittaa siemennestettä eikä miespuolisesta henkilöstä peräisin olevaa DNA:ta. Rikos on voinut tapahtua ilman siemensyöksyä, kondomia käyttäen tai siemensyöksy on voinut tapahtua kehon ulkopuolelle. Liian pitkä viive tapahtuman ja näytteenoton välillä, peseytyminen tapahtuman jälkeen, puutteellinen tai väärin suoritettu näytteenotto tai näytteiden virheellinen säilytys voivat johtaa negatiiviseen tulokseen.

Rikoskemisti piti myös tärkeänä lääkärin kouluttamista SERI-näytteenotoissa:

Näytteidenottoa voisi parantaa sillä, että lääkäreiden koulutusta lisätään ja sillä, että lääkärit osaisivat kysyä oikeat kysymykset jo taustakyselyssä. Esimerkiksi mitä on tapahtunut, mihin mahdollisesti on siemenneste tullut, mihin on suudeltu tai mahdollisesti syljetty tai onko revitty hiuksia. Lisäksi lääkärit ottaisivat mieluummin enemmän näytteitä kuin vähemmän.

Lääkärin on hyvä tietää tutkimusvaiheessa, mitä tutkittavalta on kysyttävä, jotta oikeat näytteet pystytään ottamaan. Tämän lisäksi rikoskemisti piti erityisen tärkeänä sitä, että poliisi tietää, mitä näytteitä lähetetään. Kaikkia näytteitä ei tarvitse lähettää, vaan ainoastaan tarvittavat näytteet. Poliisi kertoi haastattelussa, että tarvittaessa poliisi saa apua näytteenotossa Varsinais-Suomen alueella esimerkiksi soittamalla ympäri vuorokautisesti toimivaan poliisin yleiseen rikospäivystyspuhelimeen. Lisäksi sairaanhoitopiirillä on ohjeistettu hoitoreitti, josta saa apua. Hoitoketju toimii virtuaalisesti Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirissä Hoitoreitti -portaalissa, josta saa apua potilaan hoitoketjuun nuolten ja kaavioiden avulla (Kettunen, Takalahti, Viinikka, 2015, s.25).

Syyttäjä B kertoi haastattelussa, että seksuaalirikosjuttu voi kaatua vastaajan vastakuulustelumahdollisuuden laiminlyöntiin, tutkinnan kohtuuttoman pitkään keston tai siihen, ettei asianomistajan kertomusta tukevaa todistelua ole selvitetty. Syyttäjä B kertoi myös, että puutteellinen esitutkintayhteistyö ja voimakas ennakkoasenne voivat kaataa seksuaalirikosjutun.

4.2.5. SERI-näytteiden näyttöarvo oikeudessa

Syyttäjien haastatteluissa pyrittiin saamaan tieto, mikä näyttöarvo näytteillä on esitutkinnassa ja oikeudessa. Syyttäjä A kertoi, että seksuaalirikostutkimusnäytteillä on sama merkitys esitutkinnassa kuin oikeudessa:

Näytteillä on yleensä sama merkitys niin esitutkinnassa kuin oikeudessakin. Joskus voi olla niin, että esitutkinnassa näytteet ohjaavat tutkintaa oikeaan suuntaan, esim. löydetään oikea epäilty. Jos epäilty kuulustelussa sitten myöntää esim. olleensa asianomistajan kanssa sukupuoliyhteydessä ja myöntää tämän oikeudessakin, ei näytteistä annettua lausuntoa tarvitse oikeudessa todisteena esittää.

Asianosaisten kertomukset ovat tärkeimmät kertomukset, mutta muulla näytöllä saadaan aineistoa, jonka perusteella voidaan arvioida näiden kertomusten luotettavuutta. Syyttäjä B kertoi, että tutkintavaiheessa SERI-näytteillä on ohjaava tai rajaava merkitys. Oikeuden kannalta syyttäjä B arvioi seuraavaa:

Seinäkiistoissa suuri. Merkitystä on myös rangaistuksen mittaamisessa, törkeysarvioinnissa ja korvausten määrässä, mikäli yhdyntätyyppejä on esimerkiksi useampia, tekotavat nöyryyttäviä ja yhdyntä on ollut suojaamaton.

Syyttäjien haastatteluissa kysyttiin myös sitä, mistä johtuu Tilastokeskuksen antaman lähteen mukaan tilastointitapa siitä, että vuonna 2015 raiskauksista syyksi luettuja rikoksia oikeudessa oli 143 kpl. Tästä määrästä tuomittuja oli 102 ja hylättyjä syytteitä 77 kappaletta. Syyttäjä B piti todennäköisenä, että tapauksissa on ollut sana vastaan sana -tilanne eli suostumusta ei ole tuomioistuimen mielestä tuotu esiin siten, että vastaaja ymmärtäisi ja siten toimisi tahallisesti. Syyttäjä kertoi, että hänen omissa syyttämistöjuttuissa ongelmia ovat aiheuttaneet esimerkiksi vammaisten ja psyykkisesti sairaiden henkilöiden osalta se, onko heidän tilaansa käytetty hyväksi. Esimerkiksi vammaisuuden asteelle ei lainsäätäjät ole antanut selkeitä kriteereitä muun muassa lain esitöissä. Ongelmana syyttäjä B piti tilastoissa myös sitä, että väkivallankäytölle asetetaan tuomioistuimessa liian suuret

vaatimukset. Näin ollen edellytetään teon olevan pahoinpitelyyn verrattavaa ruumiillisen väkivallan käyttöä eikä ymmärretä sängylle kaatamisen, tai paikoillaan pitämisen olevan riittävää. Toisaalta syyttäjä B arvioi ongelman olevan myös siinä, ettei väkivaltaa ole tuomioistuimen mielestä käytetty sukupuoliyhteyteen pääsemiseksi.

4.2.6. Miten saada paras näyttö seksuaalirikokseen

Syyttäjiltä kysyttiin, miten saada paras näyttö seksuaalirikokseen. Kummatkin syyttäjät pitivät ensisijaisen tärkeänä koko esitutkintavaihetta. Syyttäjä A piti tärkeänä huolellista tutkintaa sekä asianosaisten kuulemista mahdollisimman nopeasti rikoksen ilmenemisen jälkeen.

Huolellinen tutkinta. Asianomistajan kertomus täytyy ottaa huolellisesti. Asianosaiset ja todistajat täytyy kuulla mahdollisimman nopeasti. Tutkinnassa täytyy koko ajan miettiä, mitä asianosaiset ovat kertoneet, ja sieltä yrittää löytää asioita, joita voisi tarkistaa tai mistä hankkia näyttöä, jonka perusteella voisi arvioida asianosaisten kertomusten luotettavuutta. Uhri täytyy viedä lääkärintarkastukseen ja tutkia hänet huolellisesti. Pitää ottaa tarvittavat näytteet.

Syyttäjä B kertoi haastattelussa, että reaaliaikaisella esitutkintayhteistyöllä sekä kiinnostuksella asian selvittämistä kohtaan saadaan paras näyttö seksuaalirikokseen. Lisäksi syyttäjä B piti tärkeänä, että seksuaalirikoksien tutkimisesta on kokemusta, joka karttuu esimerkiksi istuntoja seuraamalla ja lukemalla omien rikosjuttujen tuomiot läpi.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, mikä merkitys SERI-näytteillä on tutkinnassa ja oikeudessa sekä millaisena SERI-pakkaus koetaan. Haastateltavaksi valikoitiin asiantuntevia henkilöitä, joilla on ammatillista näkemystä seksuaalirikoksista ja niiden tutkimisesta sekä syyttäjillä syyttämisestä. SERI-näytteet osana seksuaalirikoksien selvittämistä koettiin erittäin tärkeänä. Suurimpana ongelmana on se, että rikos ilmenee liian myöhään. Tämä tuli ilmi myös tilastoista. Jos rikos ilmenee liian myöhään, on näytteistä vaikeaa saada esimerkiksi epäillyn DNA:ta tai muuta näyttöä mahdollisesta sukupuoliyhteydestä tai väkivallan merkeistä. Tällöin todistelua epäiltyyn rikokseen on etsittävä jostakin muualta, esimerkiksi kuulusteluiden ja henkilötodisteluiden kautta. Erityisen tärkeänä on pidettävä esimerkiksi asianosaisten omaa kertomusta tapahtuneesta. Lisäksi todistajien kuuleminen on osa rikoksen selvittämistä. Todistajia kuulemalla on tarkoitus selvittää, miten asianosaiset ovat käyttäytyneet tapahtuneen rikoksen jälkeen.

Ongelmana on, että asianomistaja ei välttämättä tiedä miten toimia rikoksen jälkeen tai mihin ottaa yhteyttä. Tapahtuma on voinut olla arka paikka asianomistajalle. Häätakeskukseen soittamalla saa yhteyden poliisiin, jolloin ilmoitus rikoksesta etenee eteenpäin viranomaiselle. Poliisiin on tässä vaiheessa osattava tietää, mitä rikoksen ilmetessä on tehtävä. Tähän auttaa riittävä koulutus. Jos rikos ilmenee seitsemän vuorokauden sisällä, asianomistaja viedään lääkärintutkimuksiin. Rikostekninen painotti haastattelussa kontaminaation välttämistä, jotta tutkimusnäytteistä saadaan oikeellinen tulos. Uudistetussa SERI-paketissa kontaminaatio on otettu huomioon muun muassa hengittäävillä pumpulipuikoilla, näytteenluovutusdokumentilla, sinettitarroilla ja suojarusteilla. Lisäksi kontaminaatiota vältetään sillä, että asianosaiset kuljetetaan eri poliisiautoissa, jos kummatkin osalliset ovat tiedossa.

Rikostekninen laboratorio kerää jatkuvasti palautetta SERI-pakkauksesta ja näytteidenotosta. Palautetta pyydetään kaikilta pakkauksen käyttäjiltä, jotta pakkaus palvelisi kaikkia, jotka ovat sen kanssa tekemisissä. Yhteistyö RTL-yksikön, poliisin, lääkärin ja syyttäjän kanssa on ensisijaisen tärkeää, jotta lopputulos olisi halutun lainen ja onnistunut. SERI-pakkauksen uusin päivitys on tehty vuonna 2017 ja pakkaus on suunniteltu otettavaksi käyttöön syyskuussa 2017.

Oikeuden näkökannasta seksuaalirikoksia tarkastellaan monesta eri näkökannasta. SERI-näytteitä käytetään harkinnan mukaan todisteena. Jos epäilty tunnustaa sukupuoliyhteyden, ei RTL-yksikön lausuntoa tarvitse käyttää oikeudessa. Kuitenkin jos esimerkiksi asianomistajan vaatteista tai iholta löytyy epäilyn DNA:ta, on sillä todistelussa varsin iso näyttö rikokseen. Lisäksi asianomistajan kertomus tulee kirjata huolellisesti ylös. On kysyttävä tarkasti mitä on tapahtunut ja miten. Kun tapahtumat ovat lähimuistissa, on asianomistajan helpompi kertoa tapahtumista. Syyttäjien haastattelun perusteella on tärkeää, että esitutkinnan kesto ei ole kohtuuttoman pitkä. Myös syyttäjän ja poliisin välistä esitutkintayhteistyötä pidettiin merkittävänä.

Riittäväällä kouluttamisella ja tiedon lisäämisellä saadaan paras hyöty SERI-pakkauksen käytöstä. Lääkärien kouluttamisella ja SERI-pakkaukseen tutustumisella lääkärit ylläpitäisivät omaa tietotaitoaan seksuaalirikostutkimisiin liittyen. Lääkäriin on ensisijaisesti tiedettävä mitä kysyä, kun asianomistaja tulee tutkimuksiin. Näin lääkäri pystyy ottamaan kaikki tarpeelliset näytteet. Toisaalta poliisien kouluttaminen seksuaalirikostutkintaan sekä tutkinnan käytäntöihin on hyvä ylläpitää, jolloin osataan kysyä ja tehdä riittäviä huomioita tapauksesta. Esimerkiksi poliisin on osattava kerätä riittävästi näyttöä rikokseen, jolloin myös SERI-paketista saa tarvittavan hyödyn irti. Syyttäjien haastatteluiden perusteella on ensisijaisen tärkeää, että seksuaalirikoksia tutkii sellainen poliisi, jolla on kokemusta seksuaalirikosten tutkimisesta. Lisäksi poliisien on hyvä ylläpitää osaamistaan lukemalla omien juttujen tuomiot läpi sekä mahdollisesti mennä seuraamaan tutkimiensa rikostapauksien oikeudenkäyntejä.

Ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrässä on suuri ero. Raiskauksia ilmeni vuonna 2014 poliisille 778 kappaletta ja niistä selvitettiin 511 kappaletta (taulukko 5), joten selvitysprosentti on 66 %. Vuonna 2015 selvitettiin 74 % ilmoitetuista raiskauksista. Selvitettyjen rikosten määrä on noin kolme neljästä. Selvitettyistä rikoksista syyksi luettuja rikoksia oikeudessa oli vain 28 % (141 kpl) ja tästä määrästä 65 % (91 kpl) sai oikeudessa tuomion. Pääasiassa tuomion saaneiden määrä vuonna 2014 on vain 12 % ilmoitetuista rikoksista. Kun rikos, esimerkiksi raiskaus, ilmenee, ei ole yksiselitteistä, että mahdolliselle rikoksesta epäillylle tulee heti tuomio. Rikoksen ilmenemisen jälkeen esitutkinta käynnistetään, jos poliisille ”syytä epäillä” -kynnys nousee (Artikkeli, Matti Nissinen, 2017, luettu 4.7.2017). Tämän jälkeen rikosprosessi etenee esitutkinnasta syyttäjälle ja vasta siitä mahdollisesti tuomioistuimeen. Seksuaalirikostutkinta on vaativaa,

sillä on etsittävä mahdollisimman hyvä näyttö rikokselle. Syyttäjällä pitää olla ”syytä epäillä” -kynnyksen lisäksi ”todennäköiset syyt” syyttämisvaiheessa. Ilmoitetuista seksuaalirikoksista vain noin kymmenesosa saa tuomion, joten näissä tapauksissa riittävää näyttöä rikokseen ei ole ollut. Vaikka rikosjuttu olisi edennyt syyttäjälle asti, hylättyjä syytteitä (118 kpl) selvitettyjen rikosten (511 kpl) määrään vuonna 2014 oli 23 %.

Taulukkoon 5 oli kerätty tilasto siitä, miten paljon seksuaalirikoksia oli selvitetty poliisin osalta. Vuonna 2013 poliisille ilmoitettiin 634 raiskaustapausta ja niistä selvitettiin 427 kappaletta. Näistä syyksi luettuja rikoksia oikeudessa oli 154 kappaletta. Tuomioita raiskauksesta vuonna 2013 tuli ainoastaan 114 kappaletta ja hylättyjä syytteitä raiskauksien osalta vuonna 2013 oli 52 kappaletta. Syyksi luettujen rikosten määrä vuonna 2013 oli selvitettyihin raiskaustapauksiin vain 24 %. Vuonna 2015 selvitettyjen (561 kpl) ja syyksi luettujen (143 kpl) raiskaustapausten ero oli 26 %, mikä on hieman korkeampi kuin vuonna 2013. Ilmoitettuja rikoksia on vuosittain selkeästi enemmän kuin selvitettyjä. Tekniikan poliisin haastattelussa tähän arvioitiin syyksi esimerkiksi se, että asianomistajat eivät mene näytteenotolle tarpeeksi ajoissa. Näyttöä rikokseen on kokonaisuudessaan tällöin vaikea saada. Esimerkiksi onko asianomistajalla väkivallan merkkejä kehossa tai onko mahdollista yhdyntää tapahtunut, joka voitaisiin selvittää somaattisten tutkimuksien avulla.

Lasten seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset ovat laskeneet vuosien 2013-2016 välillä tilastollisesti. Tähän vaikuttaa niin se, että rikosten määrä on ollut laskussa (Turun Sanomat, 4.9.2016, luettu 28.6.2017) kuin se, että rikoslaki muuttuu jatkuvasti. Kuitenkin lasten seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset törkeänä tekemuotona ovat tilastollisesti muuttuneet joka vuosi. Lasten seksuaalisia hyväksikäyttötapauksia ilmoitettiin poliisille vuonna 2014 883 kappaletta ja niitä selvitettiin 645 kappaletta selvitysprosentin ollessa 73 %. Oikeudessa syyksi luettuja rikoksia vuonna 2014 oli 395 kappaletta mikä on poliisin selvittämiin rikoksiin nähden 61 %. Törkeitä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttötapauksia ilmeni vuonna 2014 poliisille 434 kappaletta ja niistä selvitettiin 396 kappaletta eli 91 %. Niistä syyksi luettuja rikoksia oikeudessa oli 129 kappaletta eli 33 % selvitettyihin rikoksiin nähden. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkiminen tilastollisesti on samalla tasolla kuin aikuisiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkinta. Lapsiin kohdistuneissa rikoksissa lapsia pitää kohdella koko rikosprosessin ajan heidän ikänsä ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Esimerkiksi lapset voivat kertoa jotakin sellaista mikä

ei välttämättä pidä paikkaansa tai jättävät kertomatta asioita. Tämä vaikeuttaa taas esitutkintaa ja syyteharkintaa, jolloin näyttö voi jäädä liian pieneksi.

Vuonna 2014 RTL-yksikköön saapui 387 tutkimuspyyntöä. Rikostutkimuksen haastattelussa selvisi, että suurin osa näytepyynnöistä tulee raiskauksen tai törkeän raiskauksen takia. Tutkimuspyyntöjä tulisi enemmän, jos asianomistaja ilmoittaisi tapahtuneesta rikoksesta aikaisemmin. Seksuaalirikokset ovat arkaluontoinen asia. Asianomistajalle tapahtunut rikos voi olla hyvin järkyttävä kokemus, minkä vuoksi rikoksesta ilmoittaminen voi jäädä tekemättä. Seksuaalirikokset ovat nousseet joka vuosi, ja näin ollen myös näytepyyntöjen määrä on noussut. Tähän vaikuttaa varmasti myös se, että tietoisuus koko rikosprosessista on ihmisillä tiedossa. Ihmiset tietävät miten toimia, jos esimerkiksi raiskaus tapahtuu. Muun muassa medially sekä internetillä on ihmisten tietoisuuden lisäämiseen suuri vaikutus, sillä ihminen on utelias ja erilaiset tragediat keräävät ihmisiä aina ympärilleen (yle.fi -artikkeli, 11.2.2015).

Opinnäytetyössä tavoitteena oli selvittää, mikä seksuaalirikostutkinnassa käytettävän SERI-pakkauksen näyttöarvo on tutkinnassa ja oikeudessa. Tätä kysyttiin kaikilta haastateltavilta. SERI-pakkaus näytteineen toimii yhtenä todistusaineena seksuaalirikostapauksissa, mikäli rikos ilmenee aikaisin niin että uhri tai epäilty voidaan viedä näytteenotolle. Mahdolliset DNA-löydökset tukevat näyttöä siitä, että yhdyntä on tapahtunut. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan seksuaalirikoksissa kuulusteluilla ja muulla näytöllä on iso osa koko rikosprosessissa. Kokonaisuudessaan SERI-näytteillä on iso osa tutkittaessa ja haettaessa näyttöä seksuaalirikokseen. Joissakin tapauksissa näytteitä ei ole voitu ottaa, mutta aina kun se on mahdollista, on tärkeää viedä asianosaiset näytteenotolle. Tällöin näytteet saadaan talteen myöhempää oikeuskäsittelyä varten. Jos tuomioistuimien katsoo, ettei lääkäritodistusta tarvitse käyttää todistelussa, on näytteet kuitenkin otettu varmuuden vuoksi.

6. POHDINTA

Haastatteluilla saatiin empiirinen näkemys eri tahojen osalta siitä, miten seksuaalirikospakkauksen näytteet koetaan. Haastatteluita olisi voinut olla opinnäytetyössä enemmän, mutta vastaukset olisivat todennäköisesti olleet samankaltaisia. Aihe on pääosin salassa pidettävää, minkä vuoksi konkreettisia esimerkkitapauksia oli opinnäytetyöhön mahdoton saada. Tilastojen avulla voitiin havainnollistaa sitä, miten paljon seksuaalirikoksia ilmenee vuosittain, mutta kuitenkin niistä vain osa päättyy syyttäjälle asti. Vaikka rikosjuttu etenisi syyttäjälle asti, ei kaikista silti tule tuomiota tai toisaalta rikosnimike voi muuttua lopullisessa tuomiossa.

Opinnäytetyössä haluttuun tavoitteeseen päästiin ja haastattelut tukivat tutkimuskysymystä. SERI-pakkausta pidetään tärkeänä osana seksuaalirikosprosessia ja sitä yritetään jatkuvasti kehittää. SERI-tutkimuksien avulla saadaan mahdollisesti näyttö tapahtuneeseen yhdyntään tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. SERI-pakkaus on toimiva kokonaisuus, jossa on ohjeet poliisille ja lääkärille. Ohjeiden lisäksi pakkausta on pyritty päivittämään niin, että sen avulla saa otettua kaikki tarvittavat näytteet niin, ettei lääkärin tarvitse käyttää omia välineitä. Pakkauksessa on muun muassa kertakäyttöhansikkaita, vesiampulleja sekä suojavaatetus lääkärille. Pahimmassa tapauksessa voisi käydä esimerkiksi niin, että lääkäriltä puuttuisi jotain jolloin tiettyä näytettä ei voisi ottaa. Uudistettu SERI-pakkaus otetaan käyttöön syyskuussa 2017 ja siihen on tehty hyväksi koettuja päivityksiä. SERI-pakkauksen jatkuvalla päivittämisellä on tärkeä rooli, jotta tutkimukset voidaan tehdä tarpeeksi kattavasti ja tarvittavat näytteet dokumentoida laajasti.

Jokaisella SERI-pakkauksen käyttäjällä oma näkemys pakkauksesta, vaikka pakkauksessa on samanlaiset ohjeet kaikille. Poliisien sekä lääkärin kouluttamisella seksuaalirikostutkimuksista saadaan paras hyöty irti. Poliisin on tiedettävä, että asianomistajan voi viedä tutkimuksiin seitsemän vuorokauden kuluessa tapahtumasta. Huolellisella tutkinnalla ja esitutkintayhteistyöllä on myös iso rooli seksuaalirikoksien selvittämisessä. Lisäksi tulevien lääkärin koulutusta yliopistoissa voisi parantaa kursseilla. Lääkärin olisi hyvä ylläpitää omaa osaamista tutustumalla aina uusimpaan versioon SERI-pakkauksesta. Pienillä paikkakunnilla tutkimukset tehdään terveyskeskuksessa yleislääkärillä ja isommissa kaupungeissa yliopistollisessa sairaalassa. Aina ei ole saatavilla asiaan erikoistunutta lääkäriä, minkä vuoksi on hyvä, että jokaisella lääkäriellä on

kokemusta pakkauksesta ennen kuin tutkittava on vastaanotolla. Lisäksi on merkittävää, että SERI-pakkauksia on saatavilla aina lääkärillä riittävästi.

Suurimpana haasteena opinnäytetyössä oli seksuaalirikosten salassapito jo esitutkintavaiheesta asti. Konkreettisia esimerkkitapauksia ja esitutkintapöytäkirjoja ei ollut saatavilla opinnäytetyöhön, minkä vuoksi Korkeimman oikeuden päätös vuodelta 2013 oli hyvä ottaa opinnäytetyöhön mukaan. Tämän kautta voitiin havainnollistaa SERI-näytteenottoa ja sitä, että seksuaalirikokset eivät ole aukottomia, vaikka näyttöä sukupuoliyhteyteen olisi. Vaikka SERI-näytteitä otettaisiin ja niillä olisi näyttöä sukupuoliyhteydestä, on tapauksia arvioitava myös monesta muusta eri perspektiivistä.

Vaikka lääkärien ja poliisien koulutusta tehostettaisiin säännöllisillä kursseilla, on muistettava myös asianosaisten osa rikosprosessissa. Asianosaisten kuuleminen mahdollisimman nopeasti rikoksen jälkeen on tärkeä osa rikoksen selvittämistä, jotta rikosprosessissa päästäisiin hyvään lopputulokseen. Seksuaalirikoksista puhutaan mediassa paljon, mutta koko rikosprosessista olisi hyvä kertoa tietoa. Esimerkiksi siitä miten poliisi etenee asiassa, kun rikos ilmenee poliisille. Toisaalta SERI-tutkimuksista on hyvä kertoa jo etukäteen, mitä ne sisältävät ja mitä niissä tehdään. Väestöliitto on kehittänyt seksuaalirikoksen uhreille oman kansion ”Seksuaalista väkivaltaa kokeneen tutkimus- ja hoito terveydenhuollon toimipisteissä” (Väestöliitto, 2002, luettu 29.7.2017). Kansio on tehty vuosien 1998-2002 välisenä aikana naisiin kohdistuneen väkivallan ehkäisyprojektina. Kansioita olisi hyvä olla saatavilla myös poliisiasemilla, koska aina asianomistaja ei mene suoraan lääkärille vaan voi ensin tulla tekemään ilmoituksen rikoksesta. Kansio on tehty lähes 20 vuotta sitten, minkä vuoksi siitä voisi tehdä päivitetyn version tulevaisuutta ajatellen.

Rikoksen uhrin voivat ottaa yhteyttä myös Rikosuhripäivystykseen (RIKU). RIKU antaa neuvoja ja henkistä tukea rikoksen uhreille tai todistajille. Rikosuhripäivystyksen perustehtävä on toimia rikoksen uhrin puolestapuhujana ja tarpeiden tulkitsijana. Rikosuhripäivystyksen internet -sivustolla on kohta *Ohjeita raiskauksen uhrille*, josta seksuaalirikoksen uhri voi hakea myös apua tapahtuneen rikoksen jälkeen. (www.riku.fi, luettu 22.8.2017). Sivustolla on myös maininta, mistä raiskauksen uhri saa maksutonta apua ja tukea. Näitä on muun muassa Rikosuhripäivystys, Raiskauskriisikeskuksen Tukinaisten kriisilinja sekä Suomen Mielenterveysseuran kriisipuhelin.

Duodecim -lehti on julkaissut vuonna 2016 artikkelin *Naispuolisen seksuaalirikosuhurin somaattinen tutkiminen* (Unkila-Kallio, Vuori-Holopainen). Julkaisussa kerrotaan seksuaalirikosuhurin somaattisista tutkimuksista ja niiden tutkimuksista käytännössä. Artikkelissa kerrotaan mitä tutkimuksissa tehdään ennen varsinaista näytteenottoa. Lisäksi siinä selostetaan näytteidenoton järjestyksestä somaattisessa vaiheessa. Artikkelit toimii tietoa antavana julkaisuna seksuaalirikoksen uhrille, joka ei tiedä mitä tehdä tapahtuneen rikoksen jälkeen.

Kokonaisuudessaan SERI-pakkausta pidetään tärkeänä osana näyttöä seksuaalirikoksissa. Seinäkiistoissa näytteet ovat isossa roolissa, varsinkin jos epäillyn DNA:ta löytyy asianomistajan näytteistä. Seksuaalirikosnäytteet toimivat esitutkintavaiheessa tutkintaa ohjaavina tai rajaavina. Näytteet on otettava aina kun on mahdollista. Syyttäjä katsoo tilanteen mukaan, tarvitseeko näytteistä annettua lausuntoa esittää oikeudessa. Jos epäilty kuulustelussa ja oikeudessa myöntää olleensa asianomistajan kanssa sukupuoliyhteydessä, ei näytteistä annettua lausuntoa tarvitse esittää todisteena oikeudessa. Kuitenkin näytteiden avulla voidaan mitata rangaistuksen määrää sekä käyttää törkeysarvioinnissa ja korvausten määrässä. Esimerkiksi rangaistuksen määrää voidaan arvioida, jos yhdyntätyyppejä on ollut useampia, tekotavat ovat olleet nöyryyttäviä ja yhdyntä suojaamatonta. Jokainen seksuaalirikostapaus on arvioitava tapauskohtaisesti ja riittävällä näytöllä saa parhaimman lopputuloksen rikosta arvioidessa. Seksuaalirikospakkaus toimii erinomaisena näyttönä todisteluketjussa, mikäli rikos ilmenee ajoissa ja asianosaiset viedään seitsemän vuorokauden sisällä tapahtuneesta näytteenotolle. Muussa tapauksessa näyttöä rikokseen on haettava muita todisteluja käyttäen.

LÄHTEET

Ellonen, Noora (toim.) 2013: Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87155/Oppikirjoja20_web.pdf

Eriksson, Minna & Ollikainen, Tiina: Rikosoikeudellisten näytteiden taltiointi ja käsittely seksuaalirikosten tutkinnassa. Sykli 1.2009.

Frände, Dan & Matikkala, Jussi 2014: Keskeiset rikokset. Edita.

Hiltunen, Jyri 2010: Näkökulma seksuaalirikostutkintaan. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu

Joki-Erkkilä, Minna 2015: Child sexual abuse. Tampere. Luettavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97991/978-951-44-9888-6.pdf?sequence=3>

KKO 2013:96, Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2013, Finlex.fi.

Luettavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2013/20130096?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=raiskaus>

Luettu 22.6.2017

Kettunen, Mervi & Takalahti, Jenni & Viinikka, Katja 2015: Raskauden aikana päihteille altistuneiden vauvojen hoitoketjut. Kajaani, Kajaanin ammattikorkeakoulu.

Luettavissa:

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87268/Kettunen_Mervi_Takalahti_%20Jenni_Viinikka_%20Katja.pdf?sequence=1

Lahti, Miika 2013: Uuden Y-STR-PCR-menetelmän validointi. Metropolia Ammattikorkeakoulu,

Luettavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/67515/Lahti_Miika.pdf?sequence=1

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, 11.7.1997/689.

Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, 21.5.1999/621.

Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Lapsi asianomistajana ja todistajana poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa 2013. Poliisihallitus, ohje 2020/2013/5071. Julkaistu 28.11.2013. Luettavissa: <https://www.thl.fi/documents/647345/808044/LAPSI+ASIANOMISTAJANA+JA+TODISTAJANA+POLIISITOIMINNASSA+JA+ESITUTKINNASSA.pdf/47f7aeaf-c81d-4a11-ab58-b078b0c2ffe6>

Luettu: 17.8.2017

Lasten hyväksikäyttö vähenee, Turun Sanomat. Julkaistu 4.6.2016.

Luettavissa: <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/2769953/Lasten+hyvaksikaytto+vahenee>

Oikeuslääketieteellinen näytteenotto Suomessa, 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin raportti. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125705/URN_ISBN_978-952-302-400-7.pdf?sequence=1

Luettu: 22.4.2017

Niemistö Elina: Onnettomuus uutisen lukija haluaa todeta olevansa itse turvassa, Yle-uutinen 2015. Artikkelijulkaistu 11.2.2015. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-7798003>
Nissinen, Matti 2017: Raiskausten ja muidenkin rikosten selvittämisen kynnyksistä. Valtakunnansyyttäjävirosto. Artikkelijulkaistu 20.2.2017.

Luettavissa: <http://vksv.fi/fi/index/blogi/6IT6WEKMX/2017/SPxNN2UPP.html.stx>

Luettu: 4.7.2017

Ojala, Timo 2012: Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Edita.

Poliisin tilastopalvelu, Tutkimus ja kehittäminen. Luettavissa: <http://www.polamk.fi/tki/tilastopalvelu>. Luettu 21.4.2017.

Raiskausrikosten rangaistukset tiukentuvat syyskuun alusta - loukkaava koskettelu katsotaan jatkossa seksuaaliseksi ahdisteluksi. Finlex.fi, julkaistu 3.9.2014, Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/uutiset/289>

Luettu: 27.7.2017.

Rautio, Jaakko & Frände, Dan 2016: Todistelu, Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Edita.

Rikosuhripäivystys RIKU. Luettavissa: <https://www.riku.fi/fi/rikosuhripaivystys/>. Luettu 22.8.2017.

Ruhanen, Maarit 2017: Poliisien ja sairaanhoitajien kokemuksia seksuaalirikostutkinnan alkutoimista Lappeenrannassa. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu. Luettavissa: https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/130828/ON_Ruhanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luettu: 17.8.2017.

Seksuaalista väkivaltaa kokeneen tutkimus- ja hoito terveydenhuollon toimipisteissä 1998-2002, Väestöliitto, Sosiaali- ja terveysministeriö & STAKES, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Päivitetty PDF-muotoon 2010. Luettavissa: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/4bb16cce63a9c51fcdc53de5afa49127/1501332008/application/pdf/597687/RAP181012.pdf>

Tchernykh, Maria 2016: Rangaistuskäytännön muutokset raiskausrikoksissa. Oulu, OAMK. Luettavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/113028/OPINNAYTETYO.pdf?sequence=1>

Tilastokeskus, Käsitteet ja määritelmät.

Luettavissa:

http://tilastokeskus.fi//til/syyttr/kas.html#_ga=2.26714045.1654014301.1498565760-1187109626.1492766089. Luettu: 20.5.2017.

Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat, Tilastokeskus, Luettavissa:

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_oik_syyttr/?tablelist=true#_ga=2.155771960.206704462.1498564852-51025519.1492758950. Luettu: 25.5.2017.

Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset. Polisiin.fi. Luettavissa:

http://www.poliisi.fi/rikokset/virallisen_syytteen_alaiset_rikokset_ja_asianomistajarikokset. Luettu: 27.7.2017.

LIITTEET

LIITE 1

SERI-pakkauksen mukana tuleva esitietolomake ja näytelomake uhrin ja epäillyn tutkimiseksi. Esitietolomakkeessa on kolme sivua ja näytelomakkeessa kaksi sivua.

	POLIISI KESKUSPOLIISI	1. SERI - Esitietolomake Lääkäreille ja poliisille	1 (3)
13.6.2014			
Esitietolomake on tarkoitettu aikuisille ja teini-ikäisille. Lomake jää lääkärille, poliisi saa kopion.			
Lääkärille ja sairaanhoitajalle: Lue ohjeet 1-5 kokonaan ennen tutkimuksen aloittamista. Varaa tutkimukseen riittävästi aikaa (1½-2 tuntia).			
Esitietolomake helpottaa asioiden kirjaamista ja toimii muistin tukena: mitä asioita lääkärin tulee kysyä, mikäli tutkittava henkilö ei kerro niitä oma-aloitteisesti.			
Tutkittava henkilö:	Nimi	Henkötunnus	
Miten henkilö on tullut tutkimuksiin:	☐ Yksin ☐ Poliisin saattamana ☐ Jonkun muun henkilön saattamana ☐ Lääkärin läheteellä ☐ Lastensuojelun läheteellä ☐ Jollakin muulla tavalla, miten: _____		
Henkilöllisyys tarkistettu:	☐ Poliisi todennut ☐ Kela-kortti ☐ Ajokortti ☐ Passi ☐ Joku muu tapa, mikä: _____		
Tutkimusta pyytävä poliisi:	Nimi	Virka-asema	Toimipaikka
Tutkimus tehty:	Tutkimuspaikka		Päivämäärä ja kellonaika
Näytteenottaja, lääkäri	Lääkärin leima/nimi		Sähköpostiosoite
Näytteenottaja, sairaanhoitaja	Nimi		Sähköpostiosoite
Muu paikalla ollut henkilö:	Nimi		
TAUSTATIEDOT ☐ Tutkittavan itsensä kertomana ☐ Jonkun muun henkilön kertomana, kenen: _____			
Tapahtumatiedot:			
Onko tapahtuman aikana käytetty uhkailua tai väkivaltaa? ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ Ei osaa sanoa. Jos kyllä, niin minkälaista uhkailua tai väkivaltaa: _____			
Tapahtuma-aikana käytössä ollut lääkitys: _____			
Onko tutkittava ollut tapahtuma-aikana alkoholin vaikutuksen alainen? ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ Ei osaa sanoa			
Alkoholin lukema: _____ ☐ Ei suostu puhaltamaan			
Lomake jää lääkärille - Poliisille annetaan kopio			

13.6.2014

Epäillyn rikoksen tapahtuma-aika: Päivämäärä: _____ Kellonaika: _____

Tapahtumapaikka: Oma asunto Jonkun muun asunto Ulkona
 Muualla, missä: _____

Tutkittava henkilö: Nainen Mies
 Uhri Rikoksesta epäilty

Onko henkilö peseytynyt tapahtuman jälkeen? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Onko henkilö vaihtanut vaatteita tapahtuman jälkeen? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Oliko epäiltyjä henkilöitä useampi kuin yksi? Kyllä Ei Ei osaa sanoa
 Useampi henkilö, lukumäärä: _____

Mihin epäillyn rikoksen sukupuoliyhdyntä tai sukupuolikontakti on tapahtunut? Emättimeen
Muualla kehoon, mihin? _____ Suuhun Peräaukkoon
 Ei osaa sanoa

Millä kehon osalla sukupuoliyhdyntä tai sukupuolikontakti on tapahtunut? _____

Sukupuolikontakti on tapahtunut jollakin muulla tavalla. Miten: _____

Onko rikoksesta epäilty saanut siemensyöksyn? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Mihin siemensyöksy on tapahtunut? _____

Onko epäillyn rikoksen aikana käytetty kondomia? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Lääketieteellistä tutkimusta edeltävät (edellisen viikon aikana) vapaaehtoiset yhdynnit:

Onko tutkittavalla henkilöllä ollut vapaaehtoisia yhdyntöjä **ennen epäiltyä rikosta**? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Epäiltyä rikosta edeltävän yhdynnän päivämäärä: _____

Saiko kumppani siemensyöksyn? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Käytettiinkö edeltävän yhdynnän aikana kondomia? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Onko tutkittavalla henkilöllä ollut vapaaehtoisia yhdyntöjä **epäillyn rikoksen jälkeen**? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Epäillyn rikoksen jälkeisen yhdynnän päivämäärä: _____

Saiko kumppani yhdynnän aikana siemensyöksyn? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Käytettiinkö yhdynnän aikana kondomia? Kyllä Ei Ei osaa sanoa

Lääkärin käyttämä suojavaatetus: Suusuoja Steriilit, tällittomat kertakäyttökäsineet
 Kertakäyttösuojatakki

Sairaanhoitajan käyttämä suojavaatetus: Suusuoja Steriilit, tällittomat kertakäyttökäsineet
 Kertakäyttösuojatakki

Lomake jää lääkärille - Poliisille annetaan kopio

13.6.2014

Muita mahdollisia tarkentavia tietoja:

Mikäli tutkittava henkilö ei kyennyt itse riisuutumaan, kuka avusti: _____

Oivatko vaatteet epäjärjestyksessä, liikaiset, revitty? Kyllä Ei

Puuttuuko joku vaatekappale? Kyllä, mikä: _____ Ei

Oliko tutkittavalla henkilöllä kuukautiset tutkimuksen aikana? Kyllä Ei

Muuta? _____

Rikoksesta epäillystä otetaan näytteet pakkokeinoin lain perusteella.

Asianomistajan (mahdollisesti rikoksen uhri) tutkimus tehdään:

1. Lääkärin, lastensuojelun, omaisen tai jonkun muun tahon pyynnöstä

2. Poliisin virka-apupyynnöllä: Kyllä Ei

3. Asianomistajan suostumuksella - poliisi saattajana:

Suostun tutkimuksiin Kyllä Ei

Tähän tutkimukseen liittyvän salassa pidettävän aineiston saa luovuttaa poliisille.
 Kyllä Ei

4. Asianomistajan suostumuksella - henkilö hakeutuu itse tutkimuksiin:

Suostun tutkimuksiin Kyllä Ei

Pyydän, että ilmoitatte asiaa poliisille

Teen itse rikosilmoituksen heti tutkimuksen jälkeen

En halua tehdä tässä vaiheessa rikosilmoitusta

Tähän tutkimukseen liittyvän salassa pidettävän aineiston saa luovuttaa poliisille sen jälkeen kun rikosilmoitus on tehty.

_____ Aika

_____ Paikka

_____ Asianomistajan allekirjoitus

Lomake jää lääkärille - Poliisille annetaan kopio

13.6.2014

Tämä lomake on **MUISTILISTA** otettavista näytteistä. Lomake on tarkoitettu sekä lääkäriille että poliisille.
Rastita otelut näytteet ja vammalöydökset lomakkeeseen.
Kirjaa tahrojen paikat ja vammat kehokartalomakkeisiin. Valokuvaa löydökset näytteenoton jälkeen.
Kirjaa myös tarkka näytteenotto kohta, jos sitä on tarpeen tarkentaa.

Kädet:	Vammalöydös
Sormenpäät ja kynsinauhat ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Sormien välit ja kämmenet ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Kynnenaluset (myös geelikynnet) ☐ leikkaamalla tai raaputtamalla hammastikulla	☐ Ei ☐ Kyllä
Vaatteet: Riisutusaluista ja erilliset paperipussit vaatteita varten ovat SERI-pakkauksessa (ks. ohje) ☐ Alushousut otetaan näytteeksi AINA . Älä irrota kiinni olevaa sidettä. ☐ Muut vaatteet	
Irtonainen vieras materiaali: ☐ Tamponi, kuukuppi, kondomi, side ☐ Tahra karvoituksessa, missä: ☐ Hiukset, eläinkarva, kultukimppu, kasvinosa - Mistä: _____ ☐ Muu näyte, mikä: _____	
Pää ja kaula: Hiukset ☐ Teippaa ja tarvittaessa kampa ☐ nyppi vertailunäyte (n.30-50 hiusta)	☐ Ei ☐ Kyllä
Parta, parransänki ☐ Teippaa ja tarvittaessa kampa ☐ nyppi vertailunäyte (n. 5-10 karvaa)	☐ Ei ☐ Kyllä
Huulet, suun ympäristö ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Suu ☐ kuivalla pumpulipuikolla ☐ lasilevyllä	☐ Ei ☐ Kyllä
Kaula ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Vartalo: Rintakarvoitus ☐ Teippaa ja tarvittaessa kampa ☐ nyppi vertailunäyte (n.5-10 karvaa)	☐ Ei ☐ Kyllä
Rinnat ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Rintojen väli ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Vatsan seutu ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä
Selkä ☐ kostutetulla pumpulipuikolla	☐ Ei ☐ Kyllä

13.6.2014

Genitaalialue:**Häpykarvoitus**

- teippaa ja tarvittaessa kampa
 nympi vertailunäyte (n. 10–20 karvaa)

Reisien sisäpinnat

- kostutetulla pumpulipuikolla

Nivuset

- kostutetulla pumpulipuikolla

Penis- terska

- kostutetulla pumpulipuikolla

Esinahan alta

- kostutetulla pumpulipuikolla

Peniksen varsi tai juuri

- kostutetulla pumpulipuikolla

Kivekset

- kostutetulla pumpulipuikolla

Ulkosynnyttimet

- kostutetulla pumpulipuikolla

Emättimen suu

- kostutetulla pumpulipuikolla

Immenkalvo

- kostutetulla pumpulipuikolla

Emättimen seinämä

- kuivalla pumpulipuikolla

- lasilevyllä

Emättimen takapohjukka

- kuivalla pumpulipuikolla

- lasilevyllä

Kohdunkaulakanava

- kuivalla pumpulipuikolla

- lasilevyllä

Anaalialue:**Välliä**

- kostutetulla pumpulipuikolla

Peräaukon suu

- kostutetulla pumpulipuikolla

Peräaukko

- kuivalla pumpulipuikolla

- lasilevyllä

Peräsuoli

- kuivalla pumpulipuikolla

- lasilevyllä

Tahrat kehoalta:**Siemennestettä? – Mistä:**

- kostutetulla pumpulipuikolla

Verta? – Mistä:

- kostutetulla pumpulipuikolla

Sylkeä? – Mistä:

- kostutetulla pumpulipuikolla

Joku muu näyte, mikä:

Laboratorionäytteet:

- Tarttuvat taudit ja raskauden jälkiehkäisy
 Huumaavat aineet

Vammalöydös

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

- Ei Kyllä

Lomake jää lääkärille - Poliisille annetaan kopio

LIITE 2

Lisäselvityspyyntö, joka on jokaisen SERI-lausunnon mukana auttamassa poliisia ja oikeusporrasta ymmärtämään tutkimuksia ja lausuntoa (Lähde: Rikostekninen laboratorio).

1 (2)

Seksuaalirikos- tutkimukset rikosteknisessä laboratoriossa

DNA-laboratoriossa tehtävät tutkimukset

Seksuaalirikoksiin liittyvään tutkimusvalikoimaan kuuluvat siemennesteen osoituskokeet, mikroskopia, miesperäisen DNA:n osoitus, DNA-tunnisteen määrittäminen sekä Y-kromosomityypitys. Tutkimuksissa edetään saatujen tutkimustulosten perusteella. Tutkimustarpeen arvioinnin edellytys on riittävät esitiedot tapahtumien kulusta.

Siemennesteen osoituskokeet

Molemmat laboratorioissa käytössä olevat siemennesteen osoituskokeet perustuvat eturauhasesta ja siten myös siemennesteessä runsaasti esiintyvien valkuaisaineiden osoittamiseen. Osoituskokeiden tulokset ovat viitteellisiä, eikä yhdestä osoituskokeesta saatua positiivista tulosta voida pitää todisteena siemennesteen olemassaolosta. Molempien osoituskokeiden positiivista tulosta voidaan kuitenkin pitää vahvana viitteenä siemennesteestä.

Mikroskopia

Mikroskooppisesti havaitut siittiöt ovat varma osoitus siemennesteestä. Ajan myötä kehossa siittiöt menettävät niille ominaisen rakenteensa ja hajoavat, mikä voi kestää muutamasta tunnista useisiin vuorokausiin. Kuivuneissa siemennestetähdissä, esim. vaatteissa, siittiösolut voivat säilyä hyvinkin pitkiä aikoja.

Miesperäisen DNA:n osoitus

Menetelmä perustuu miehen Y-kromosomaalisen DNA:n osoittamiseen ja tuloksia käytetään laboratoriotutkimusten ohjaamiseen. Saadut tulokset ovat suuntaa antavia, mutta negatiivista tulosta pidetään luotettavana.

DNA-tunnisteen määrittäminen

Menetelmällä tutkitaan ihmisen eri kromosomeissa sijaitsevia DNA-alueita, joiden tuloksista muodostuu DNA-tunniste. DNA-tunnisteen esiintymistodennäköisyys väestössä lasketaan yksittäisten määritettyjen DNA-alueiden perusteella. Kun DNA-tunniste on saatu määritettyä kaikista 11 tutkitusta DNA-alueesta, on sen laskennallinen esiintymistodennäköisyys suomalaisessa väestössä aina alle 1/miljardi. Esiintymistodennäköisyys voi kuitenkin olla merkittävästi suurempi, jos näytteestä saadaan määritettyä vain osa tutkituista DNA-alueista. Samanlaisten DNA-alueiden esiintymistodennäköisyys on myös suurempi lähisukulaisten kesken. Identtisiä sisarusia ei voi erottaa toisistaan DNA-tunnisteen perusteella.

Y-kromosomityypitys

Miehen Y-kromosomin tyypitys on DNA-tunnisteen määrittästä herkempi menetelmä, eli pienemmästä solumäärästä voidaan saada tulos.

Näytteestä määritettyä Y-kromosomityypin ei voida käyttää yksilöintitarkoituksessa kuten DNA-tunnistetta. Y-kromosomi periytyy samanlaisena isältä pojalle, eli suoraan alenevassa polvessa olevilla mieshenkilöillä on keskenään samanlainen Y-kromosomityypin. Samanlainen Y-kromosomityypin voi esiintyä myös muilla kuin läheistä sukua keskenään olevilla mieshenkilöillä. Naispuolisilla henkilöillä ei ole Y-kromosomia.

Tulosten merkitys

Seksuaalirikoksen mahdollisuutta ei voida sulkea pois vaikka laboratorion tutkimuksissa ei voitaisikaan osoittaa siemennestettä eikä miespuolisesta henkilöstä peräisin olevaa DNA:ta. Rikos on voinut tapahtua ilman siemensyöksyä, kondomia käyttäen tai siemensyöksy on voinut tapahtua kehon ulkopuolelle. Liian pitkä viive tapahtuman ja näytteenoton väillä, peseytyminen tapahtuman jälkeen, puutteellinen tai väärin suoritettu näytteenotto tai näytteiden virheellinen säilytys voivat johtaa negatiiviseen tulokseen. Lisäksi tekijän siemennesteestä saattaa puuttua siittösolut tai niiden määrä voi olla hyvin vähäinen. Laboratoriossa käytettävällä menetelmällä ei myöskään aina saada siittiösoluja eroteltua uhrin limakalvolta peräisin olevista soluista, jolloin epäillyn DNA-tunniste voi peittyä uhrin soluista peräisin olevan DNA-tunnisteen alle tai saadaan sekoitustulos.

On myös huomioitava, että saatu DNA-tulos voi olla seurausta toisesta yhdynnästä, joka on tapahtunut ajallisesti lähellä näytteenottoa.

LIITE 3

HAASTATTELURUNGOT

Runkoja on kolme eri kappaletta eri alojen edustajille.

RIKOSTEKNISEN LABORATORION RIKOSKEMISTIN KYSYMYKSET

- 1. Miten paljon näytteitä toimitetaan vuosittain?*
- 2. Mikä on näytteiden kulkuprosessi siitä eteenpäin, kun rikos ilmenee?*
- 3. Mitkä ovat yleisimmät rikosnimikkeet, minkä perusteella tulee tutkimuspyyntöjä?*
- 4. Mitkä ovat yleisimmät näytteet mitä tutkitaan?*
- 5. Onko mahdollista, että RTL yksikköön tulee puutteellisia näytteitä, joita ei voi tutkia?*
- 6. Mitä puutteellisille näytteille tapahtuu?*
- 7. Puhutaan SETU-pakkauksesta ja SERI-pakkauksesta, miksi niitä on haluttu muuttaa? Kerrotko myös pakkausten historiasta hieman, milloin niitä on alettu tekemään ja miten ne on kehittynyt matkan varrella?*
- 8. Milloin SETU-pakkaus vaihtui SERI-pakkaukseen?*
- 9. Onko SERI-pakkaus mennyt mielestäsi parempaan suuntaan?*
- 10. Mikä näyttöarvo näytteillä on mielestäsi esitutkinnassa?*
- 11. Poliisi huolehtii, että lääkäri tekee kaikki tarvittavat toimenpiteet. Lääkäri menee sen ohjeen mukaan mitä pakkauksessa tulee. Miten koet nykyisen SETU-pakkauksen ja sen ohjeet?*
- 12. Miten sinun mielestä näytteidenoton ottamista voisi parantaa? Onko mahdollisesti puutteita?*
- 13. Onko jotain, miten poliisi voisi parantaa tässä asiassa omaa toimintaansa?*

POLIISIN TEKNIIKAN TUTKIJAN KYSYMYKSET

- 1. Tärkeimmät uhrille/epäilylle tehtävät toimenpiteet ja kysymykset?*
- 2. Mikä on lääkärin mielestäsi merkitys tutkimuksessa?*
- 3. SERI-näytteiden otto on poliisin vastuulla ja se, mitä näytteitä otetaan. Mitä jos poliisi ei tiedä tutkittavasta asiasta mitään, kun uhri/epäilty viedään lääkärille? (esimerkiksi jos keskellä yötä kenttäpartio vie)*
- 4. Vuonna 2015 poliisille tuli tietoon raiskauksia yhteensä 755 kappaletta (lähde: PolStat). Selvitettyjä rikoksia oli yhteensä 561 kappaletta. Mikä vaikuttaa siihen, että selvitettyjen lukumäärä on vähemmän kuin ilmoitettujen?*
- 5. SERI-pakkausta on kehitetty palvelemaan lääkäriä, poliisia ja RTL-yksikköä. Mikä merkitys mielestäsi SERI-pakkauksella on koko rikosprosessissa?*
- 6. Onko mielestäsi SERI-pakkauksessa jotakin parannettavaa?*
- 7. Mitä mieltä olet uudistuneesta SERI-pakkauksesta (vrt.vanhaan SETU-pakkaus)?*

SYYTTÄJIEN KYSYMYKSET

- 1. Miten syyttäjä käyttää eri tietolähteitä hyväksi esitutkintapöytäkirjassa?*
- 2. Seksuaalirikoksissa on usein sana vastaan sana tilanne. Millä tavoin saadaan näyttöä rikokseen?*
- 3. Poliisin tehtävänä on päättää, mitkä näytteet lähetetään tutkittavaksi. Mikä painoarvo SETU-näytteillä on syyttämismuutoksen, jotka on otettu?*
- 4. Oletko syyttäjänä käyttänyt todistelussa hyväksi SETU-näytteitä ja niiden tutkimistuloksia?*
- 5. Jos olet, mitkä on mielesi tärkein asia näytteiden osalta todistelussa?*
- 6. Mihin juttu voi kaatua seksuaalirikostapauksissa?*
- 7. Miksi juttu voi kaatua seksuaalirikostapauksissa?*
- 8. Onko näytteillä painoarvoa, jos juttu kaatuu?*
- 9. Miten saada mielestäsi paras näyttö seksuaalirikokseen?*
- 10. Raiskaus tai muu seksuaalirikos on arka aihe, mitä jos uhri ei kerro kaikkea?*
- 11. Mikä näyttöarvo näytteillä on mielestäsi esitutkinnassa?*
- 12. Mikä näyttöarvo näytteillä on mielestäsi oikeudessa?*
- 13. Vuonna 2015 raiskauksista syyksi luettuja rikoksia oikeudessa oli 143 kpl. Kuitenkin oikeudessa tuomittuja oli 102 ja syytteitä hylättiin 77 kappaletta (Lähde Tilastokeskus). Mistä tämä johtuu?*
- 14. Onko sinun mielestä SERI-tutkimuksissa jotakin parannettavaa, jotta tutkimusketju palvelisi kaikkia sen käyttäjiä?*